

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Lebar

**Merjenje deliberativnosti razprav v spletnih
forumih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lea Lebar

Mentor: doc. dr. Gregor Petrič

Merjenje deliberativnosti razprav v spletnih forumih

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Iskreno se zahvaljujem dr. Petriču za pomoč, spodbudo in potrpežljivost.

Za mami.

Merjenje deliberativnosti razprav v spletnih forumih

Pojav interneta je zaradi potencialno večje vključenosti državljanov ponovno zbudil optimizem za zmožnost komunikacijskih tehnologij, da spremenijo demokracijo. Deliberativna demokracija je koncept politične prakse, ki poudarja ideal kooperacije in konsenza ter aktivno participacijo državljanov z argumentirano obliko političnega diskurza: deliberacijo. V diplomskem delu se osredotočam na merjenje deliberativnosti v spletnih forumih, ki zaradi asinhrona narave ter večje vključenosti in dostopnosti državljanov vsaj teoretično predstavljajo odličen prostor javne razprave. V empiričnem delu predstavljam indikatorje merjenja štirih dimenzij deliberativnosti: izmenjave in kritike utemeljenih moralno koristnih trditev, refleksivnosti, prevzemanja idealnih vlog in avtonomnosti od politike in ekonomije. Z analizo vsebine je 20 koderjev kodiralo sporočila 82 forumskih tem. Indikatorje testiram z različnimi statističnimi analizami, in sicer pregledam opisne statistike, manjkajoče vrednosti, Cronbachov alfa koeficient in izvedem factorske analize po posameznih dimenzijah in za vse dimenzije skupaj. Izkazalo se je, da so ustrezno oblikovani predvsem indikatorji, ki merijo izmenjavo in kritiko utemeljenih moralno koristnih trditev, predlagam pa predvsem oblikovanje večjega števila indikatorjev. Ustrezno oblikovane indikatorje izpostavim v zaključku diplomskega dela.

Ključne besede: deliberativnost, dimenzije deliberativnosti, analiza vsebine, spletni forumi

Measuring the online deliberation in Internet forums

Due to the potentially higher inclusion of citizens, the Internet nowadays seems to evoke optimism regarding the capacity of communication technology to transform the democracy. Deliberative democracy is a form of political practice that favours the ideal of cooperation and consensus together with the citizen's participation through a reason-centred form of political discourse, i.e. deliberation. This diploma thesis is focused on the measurement of deliberation in web forums which, due to asynchronous conferencing and higher inclusion at least in theory, represent a decent public space. The empirical part of the thesis presents the indicators of four deliberation dimensions, namely, thematisation and reasoned critique of problematic validity claims, reflexivity, ideal role taking and autonomy from the state and economic power. By content analysis, 82 message boards were coded by 30 coders. Indicators were tested by different statistical analyses including checking of the descriptive statistics, the missing values and the Cronbach's Alpha coefficient. Finally, the factor analysis was done for each dimension and for all dimensions together. The results showed that primarily the indicators measuring thematisation and reasoned critique of problematic validity claims had been well designed. It is proposed to use a higher number of indicators. The well-designed indicators are presented in the conclusion of the thesis.

Key words: online deliberation, online deliberation dimensions, content analysis, Internet forums

KAZALO

1	UVOD.....	8
2	DELIBERATIVNA DEMOKRACIJA, INTERNET IN JAVNA SFERA.....	10
	2.1 Spletni optimisti	12
	2.2 Spletni pesimisti	12
3	PROBLEMI PRI RAZISKOVANJU DELIBERATIVNOSTI.....	14
4	DIMENZIJE DELIBERATIVNOSTI PO DAHLBERGU	16
	4.1 Izmenjava in kritika utemeljenih moralno koristnih trditev	16
	4.2 Refleksivnost	17
	4.3 Prezemanje idealnih vlog	17
	4.4 Iskrenost	20
	4.5 Diskurzivna vključenost in enakost	20
	4.6 Avtonomnost od ekonomije in politike	21
5	UPORABLJENE METODE ZA PREVERJANJE ZANESLJIVOSTI IN VELJAVNOSTI MERSKIH INŠTRUMENTOV	23
	5.1 Pregled opisnih statistik in iskanje konstant	23
	5.2 Izračun Cronbachovega koeficienta alfa	23
	5.3 Pregled stopnje neodgovora	24
	5.4 Faktorska analiza	24
6	VZOREC IN ZBIRANJE PODATKOV	26
7	OPERACIONALIZACIJA POJMOV IN PREDSTAVITEV IZRAČUNANIH STATISTIK.....	28
	7.1 Izmenjava in kritika utemeljenih moralno koristnih trditev	29
	7.2 Refleksivnost	35
	7.3 Prezemanje idealnih vlog - spoštljivo poslušanje	40
	7.4 Avtonomnost od ekonomije in politike	45
8	SKUPNA FAKTORSKA ANALIZA	47
9	UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK	50
10	LITERATURA.....	54
11	PRILOGE.....	58
	Priloga A: Seznam analiziranih forumskih razprav.	58
	Priloga B: Izračun Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke in histogrami posameznih dimenzij deliberativnosti.	61

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Prevod sheme operacionalizacije prevzemanja idealnih vlog.....	18
Slika 6.1: Shematski prikaz enot analize.	27
Slika 8.1:"Scree" diagram vseh spremenljivk (10 faktorjev).	47
Slika B.1: Porazdelitev spremenljivke <i>argumentacija</i> za netransformirane enote.	61
Slika B.2: Porazdelitev spremenljivke <i>odgovor</i> za netransformirane enote.....	62
Slika B.3: Porazdelitev spremenljivke <i>začetek</i> za netransformirane enote.....	63
Slika B.4: Porazdelitev spremenljivke <i>monolog</i> za netransformirane enote.	63
Slika B.5: Porazdelitev spremenljivke <i>prepričanje</i> za netransformirane enote.	64
Slika B.6: Porazdelitev spremenljivke <i>napredek</i> za netransformirane enote.	65
Slika B.7: Porazdelitev spremenljivke <i>radikalizacija</i> za netransformirane enote.	65
Slika B.8: Porazdelitev spremenljivke <i>medsebojno razumevanje</i> za netransformirane enote.	66
Slika B.9: Porazdelitev spremenljivke <i>odsotnost dominacije</i> za netransformirane enote.	67
Slika B.10: Porazdelitev spremenljivke <i>odsotnost sovražnega govora</i> za netransformirane enote.	67
Slika B.11: Porazdelitev spremenljivke <i>odsotnost oglaševanja</i> za netransformirane enote.....	68
Slika B.12: Porazdelitev spremenljivke <i>odsotnost cenzure</i> za netransformirane enote.	69

KAZALO TABEL

Tabela 7.1: Izračun opisnih statistik za indikatorje argumentacije, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.	29
Tabela 7.2: Faktorske uteži spremenljivke <i>argumentacija</i>	31
Tabela 7.3: Izračun opisnih statistik za indikatorje recipročnosti, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.	32
Tabela 7.4: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke <i>recipročnost</i> (metoda OBLIMIN).	34
Tabela 7.5: Faktorske uteži spremenljivke <i>recipročnost</i>	34
Tabela 7.6: Izračun opisnih statistik za indikatorje refleksivnosti, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.	36
Tabela 7.7: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke <i>refleksivnost</i> (metoda OBLIMIN).	38
Tabela 7.8: Faktorske uteži spremenljivke <i>refleksivnost</i>	38
Tabela 7.9: Izračun opisnih statistik za indikatorje prevzemanja idealnih vlog, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.....	40
Tabela 7.10: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke <i>prevzemanje idealnih vlog</i> (metoda Oblimin).	42
Tabela 7.11: Faktorske uteži spremenljivke prevzemanje idealnih vlog.	43

Tabela 7.12: Faktorska matrika in »pattern« uteži za <i>medsebojno razumevanje</i> in <i>dominacijo</i>	44
Tabela 7.13: Faktorske uteži spremenljivke sovražni govor.....	44
Tabela 7.14: Izračunane Izračun opisnih statistik za indikatorje avtonomnosti od ekonomije in politike, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.....	45
Tabela 7.15: Faktorske uteži spremenljivke avtonomnost od oglaševanja.	46
Tabela 8.1: Rotirana faktorska matrika (metoda Varimax) za vse spremenljivke.	48
Tabela 9.1: Seznam indikatorjev, ki so bili glede na faktorsko analizo oblikovani ustrezno.....	52
Tabela A.1: Seznam analiziranih forumskih tem.	58
Tabela B.1: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - argumentacija.....	61
Tabela B.2: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - recipročnost.....	62
Tabela B.3: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - refleksivnost.	64
Tabela B.4: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - prevzemanje idealnih vlog.....	66
Tabela B.5: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - avtonomnost od ekonomije in politike.	68

1 UVOD

V sodobnem svetu ima računalniško posredovano komuniciranje nesporno zelo velik pomen. Internet je postal nov prostor spoznavanja, druženja in izmenjave informacij. Poleg elektronske pošte nam internet, kot zadnje čase najbolj nepogrešljiv medij, omogoča številne načine komunikacije. Prednosti takega komuniciranja so izpostavljali predvsem v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja; v tem kontekstu so poleg hitrejše in cenejše komunikacije omenjali demokratizacijski vidik računalniško posredovanega komuniciranja, izpostavili so tudi razvoj spleta kot medija, ki bi uporabnikom in uporabnicam nudil možnost enakopravnejše participacije (Praprotnik 2003, 143).

Številni raziskovalci se ukvarjajo z vprašanjem potenciala interneta, da obudi in razširi javno sfero. Na prvi pogled internet vsaj v teoriji predstavlja idealen prostor javne razprave, saj omogoča necentralizirano komunikacijo številnih sodelujočih, univerzalno dostopnost in večjo vključenost, odsotnost geografskih in časovnih ovir, svobodo izražanja,... V tem kontekstu sta pomembni tudi načeli *recipročnosti* in *povezanosti*, ki sta v okolju interneta bistveno bolj izraziti, če ju primerjamo z drugimi elementi množičnega komuniciranja (Oblak 2003, 55). Na drugi strani pa skeptiki opozarjajo, da tehnologije niso dostopne vsem, razprave pa so pogosto nesmiselne, vsebujejo pa tudi sovražni govor, kar ne pripomore k obuditvi javne sfere.

V tem kontekstu se je pogosto raziskovalo t.i. deliberativnost v internetnih prostorih komuniciranja, s katero se je ugotavljalo, v kolikšni meri so izpolnjeni pogoji za delovanje javne sfere (Schneider 1997; Wilhelm 1999; Dahlberg 2004b). Bolj kot z vsebinskimi vprašanji glede pojma deliberativnosti, se bom v diplomskem delu ukvarjala z merjenjem tega koncepta. Koncept deliberativnosti je bil namreč v literaturi pogosto uporabljen za kvantitativno analizo internetnih komunikacijskih prostorov, pri čemer pa obstaja še veliko odprtih vprašanj glede iskanja ustreznih in kvalitetnih merskih inštrumentov. Pojav deliberativnosti je zelo kompleksen in abstrakten teoretični koncept, zato ga je zelo težko pretvoriti v empirične indikatorje. Tudi razumevanje dimenzij deliberativnosti ni poenoteno, težko je tudi razumeti, kje se ena konča in druga prične, kar vodi v številne metodološke probleme pri definiranju, operacionalizaciji in merjenju, zato tudi rezultati med seboj močno variirajo (Witschge in Graham 2003, 19).

Z vprašanjem merjenja deliberativnosti sem se že ukvarjala pri predmetu Raziskovalni seminar. To diplomsko delo predstavlja analizo kvalitete inštrumentov, ki so bili narejeni na osnovi inštrumentov, oblikovanih pri omenjenem predmetu, vendar pa izboljšani v luči pilotske raziskave. V teoretičnem delu se najprej dotaknem pojma javne sfere in demokratičnega potenciala interneta, definiram pojem deliberativnosti in opišem dimenzije, ki ga sodeč po že opravljenih raziskavah najboljše opisujejo. Predstavim tudi probleme, povezane z operacionalizacijo deliberativnosti. V empiričnem delu predstavim oblikovane inštrumente, ki jih v nadaljevanju preverjam z različnimi statističnimi analizami. V zaključku izpostavim ustrezno oblikovane indikatorje in oblikujem napotke za nadaljnje delo.

2 DELIBERATIVNA DEMOKRACIJA, INTERNET IN JAVNA SFERA

Danes ni univerzalno sprejetega modela demokratičnega vladanja. Spektrum variira od elitističnega modela, kjer je relativno majhno število ljudi izbrano za sprejemanje odločitev v imenu ljudstva, do populističnega modela, kjer politično moč in oblast izvaja neposredno ljudstvo. V zadnjem času se ponovno obnavlja interes za participativno demokracijo, kjer so državljani bolj aktivno, premišljeno in efektivno vključeni v odločanje (Inglis in Ross 2006, 2). Deliberativna demokracija je »koncept politične prakse, ki temelji npr. na tradiciji stare Grčije, in poudarja ideal kooperacije in konsenza ter participacijo državljanov s kooperativno in argumentirano obliko političnega diskurza: deliberacijo« (Inglis in Ross 2006, 2).

Na spletu Dahlberg (2001a, 158) loči tri tabore elektronske demokracije: individualiste, komunitariste in deliberativne demokrate. Med seboj se razlikujejo glede na njihova individualna razumevanja demokratičnih zakonitosti. Za liberalni individualizem sta pomembna posameznik in individualni interes, za komunitarizem skupno dobro in skupne vrednote, pri deliberativni demokraciji pa oblikovanje racionalnega diskurza v področju javne sfere.

Deliberativna demokracija si politično interakcijo zamišlja povsem drugače kot liberalni individualizem; slednji poudarja zasebni interes pri oblikovanju odločitev, deliberativna demokracija pa zahteva bolj demokratične interakcije. Gre za odprt, svoboden dialog, sodelujoči razpravljajo o skupnih problemih, dokler ne pridejo do najboljše rešitve, ki je tudi najbolj argumentirana (Dahlberg 2001a, 167). Deliberativni model se nanaša na človekovo zmožnost, da ga racionalni argumenti prepričajo, zato ne poudarjajo lastnih interesov in mnenj zavoljo spoštovanja splošne pravičnosti in skupnega interesa vseh (Miller v Dahlberg 2001a, 167). Prav tako deliberativni model lahko ločimo od komunitarnega, pri katerem z dialogom iščemo že obstoječe skupno dobro. Deliberativna demokracija vidi dialog kot pomoč sodelujočim pri razumevanju in strinjanju kljub razlikam (Dahlberg 2001a, 167) ali kot pravi Bohman (v Dahlberg 2001a, 167–168) je deliberacija *javno* in ne *kolektivno* dejanje.

»Pojav deliberativne demokracije pokriva številne teoretične pristope, npr. Barberjevo "čvrsto demokracijo" in Dryzekovo "diskurzivno demokracijo"« (Graham in Witschge 2003, 175). Vsem deliberativnim demokratom so skupni poudarki na odprti diskusiji, participaciji državljanov in obstoju funkcionalne javne sfere (Gimmler v Graham in Witschge 2003, 175).

»Odločitev, katera mnenja, stališča ali pozicije bodo prevladale, pa ni rezultat seštevanja oddanih glasov, pač pa dolgotrajnega in preišljenega posvetovanja, ki se ga udeležujejo vse v proces vključene strani.« (Oblak 2003, 36). Tisti, ki deliberativno komunicirajo, naj bi pogosteje spreminjali svoje presoje, želje in poglede med diskusijo, in sicer z argumenti in ne prisilo, manipulacijo ali prevaro (Dryzek v Witschge 2002, 3).

Skupaj z deliberativnim modelom demokracije pogosto omenjamo tudi koncept funkcionalne javne sfere, znotraj katere sodelujoči v razpravi s pomočjo argumentov družno sprejemajo pomembne politične odločitve (Graham in Witschge 2003, 175). Habermas definira javno sfero kot tisto področje družbenega življenja, v katerem se oblikuje javno mnenje. Državljeni delujejo kot javnost, kadar brez prisile obravnavajo zadeve splošnega interesa (Habermas v Oblak 2003, 43). Potrebno je razlikovati med *javnim prostorom* in *javno sfero*. Kot *prostor* internet predstavlja nov forum za politično deliberacijo; internet ponuja nepregledno število virtualnih prostorov, znotraj katerih taka debata lahko obstaja, npr. spletne forume, e-pošto, novičarske skupine, elektronske oglasne deske, tudi virtualne svetove. Kot *sfera* pa ta omogoča diskusijo, ki vodi v demokratično izmenjavo mnenj in idej. Virtualni prostor torej lahko vodi v pogostejšo diskusijo, virtualna sfera pa v višjo stopnjo demokratičnosti (Papacharissi 2002, 11).

Utopična perspektiva spleta predvideva, da bo računalniško posredovano politično komuniciranje vodilo v novo, izboljšano obliko demokracije ter zbližalo ljudi s celega sveta. Poudarjajo pozitiven aspekt anonimnosti; računalniško posredovano komuniciranje zaradi le-te vodi v bolj živahno debato z bolj zanimivimi argumenti (Connolly in drugi 1990, 699), spodbuja pa tudi izmenjavo bolj iskrenih in odprtih idej (Papacharissi 2004, 267). Anonimnost naj bi ukinjala informacije o udeležencih in vse postavljala v enakopraven položaj, saj postanejo s tem informacije o spolu, starosti, narodnosti itd. nevidne (Praprotnik 2003, 145). V skladu s temi teorijami naj bi se tudi diskurz poglobil, možnost sodelovanja pa bi dobile tudi marginalizirane družbene skupine.

V praksi pa je slika drugačna. Raziskovalci v številnih raziskavah poskušajo ugotoviti ali in do katere mere internet obuja javno sfero, rezultati pa so, v nasprotju s teorijo, pogosteje pesimistični, predvsem pa so mnenja zelo raznolika (Witschge 2008, 76). Opozarjajo tudi, da je vsaka nova komunikacijska tehnologija, od telegrafa do kableske televizije, obudila optimizem za potencial komunikacijskih tehnologij, da spremenijo demokracijo (Dahlberg 2001a, 158).

2.1 Spletni optimisti

Nekatere raziskave kažejo, da sodelujoči na spletu iščejo različne poglede in mnenja (Stromer-Galley 2002, 38), da je večina pogovorov civilnih (Papacharissi 2004, 280), spletna diskusija pa je enakopravnejša od diskusije iz oči v oči, ima nižjo stopnjo dominanc in večji delež sodelujočih z nižjim položajem v družbi (Price 2009, 43). Eksperimentalna primerjava kaže, da se v okviru računalniško posredovanega komuniciranja oblikuje več vprašanj, diskusija je globlja in bolj osebna, teme so bolj občutljive, več je intimnih in direktnih vprašanj ter manj public kot pri pogovoru iz oči v oči (Tidwell in Walther 2002). Ljudje svobodno in jasno izražajo mnenja; pogledi so različni ter kot taki dojeti tudi s strani ostalih (Price 2009, 50).

2.2 Spletni pesimisti

T.i. spletni pesimisti (Jaansen in Kies 2004, 3) predvidevajo, da bodo prostori spletnih diskusij verjetneje postali prostori osebnih, seksističnih, nacionalističnih napadov ter ne prostori medosebne racionalne deliberacije. Papacharissijeva (2002, 16–17) loči tri težave interneta kot prostora javne sfere:

1. Dostop do tehnologij bi moral biti enak za vse in univerzalen. Raziskovalci opozarjajo na digitalno ločnico: strukturno neenakost pri dostopu do računalniške opreme, ustreznemu znanju, pismenosti in sposobnosti tipkanja (Price 2009, 42).

2. Konflikt in sovražni govor sta pogost problem spleta; Hill in Huges (v Papacharissi 2002, 16) poudarjata, da tehnološki potencial za globalno komunikacijo še ne zagotavlja medsebojnega razumevanja ljudi z drugačnim kulturnim ozadjem.

3. Vpliv naših besed na spletu; internet nam sicer morebiti dovoljuje, da jasno izražamo svoje mnenje, vprašljivo pa je, kdo le-tega sliši. Jones (v Papacharissi 2002, 16) meni, da se glas, razen med nekaj sodelujočimi in opazovalci izgublja, še bolj pa dvomi v to, da bodo naše besede kaj spremenile. Papacharissijeva izrazi tudi zaskrbljenost zaradi vse večje fragmentacije spleta; oblikujejo se številne interesne skupine, ki se osredotočajo na točno določene teme, te skupine so majhne in zato nereprezentativne, mnenja ljudi pa ne dosežejo množic (Papacharissi 2002, 17).

Tudi drugi raziskovalci v kontekstu deliberativnosti omenjajo nizko komentiranje drugih sporočil in izražanje lastnih želja (Wilhelm 1999), sodelujoči pogosteje izražajo svoje mnenje

in se ne ozirajo na tuja, pogovori pa pogosteje zaidejo v t.i. »družbeni način komuniciranja« kot pa v »komunikacijo, ki temelji na reševanju težav«¹. (Tsaliki 2002, 109–110). Zanimiva je tudi teza o problemu homogenosti; gre za tendenco, da ljudje (na spletu) iščejo somišljenike namesto konflikta, kar je problematično, saj politična diskusija med somišljeniki lahko naredi le malo v smeri negovanja deliberacije v smislu raznolikih perspektiv ali spodbujanja javne sfere (Sunstein 2001).

Vprašanje, ali internet lahko obudi javno sfero in s tem deliberativno demokracijo, je sicer zelo pomemben del raziskovanja deliberativnosti, vendar ga v tem diplomskem delu ne problematiziram. Bolj se osredotočam na metodološko vprašanje merjenja deliberativnosti.

¹ V angl.: sociable model of conversation, problem solving model

3 PROBLEMI PRI RAZISKOVANJU DELIBERATIVNOSTI

Številni avtorji so poskušali oblikovati različne merske instrumente, s katerimi so želeli ugotovili, do katere mere spletni forumi zadovoljujejo pogoje idealne javne sfere, rezultati pa so kot že omenjeno zelo raznoliki. Dahlberg (2004b) je analiziral do tedaj opravljene raziskave in opozoril na določene probleme, povezane z raziskovanjem deliberativnosti na internetu.

Prvi problem je *določanje kriterijev javne sfere*. Po prebiranju literature lahko ugotovimo, da se avtorji ne strinjajo o tem, kaj so osnovni kriteriji, normativni pogoji za obstoj javne sfere. Jaansen (2004, 10) kor primer navaja naslednje avtorje in uporabljene kriterije: Schneider omenja *enakost, raznolikost, recipročnost in kvaliteto*. Jensen omenja šest dimenzij: *obliko, dialog, odprtost, ton glasu, argumentacijo in recipročnost*. Wilhelm uporablja spremenjene kriterije za virtualno javno sfero: *topografijo, temo pogovora, vključenost, obliko in deliberacijo*. Steenbergen in drugi pa omenjajo *participacijo, nivo argumentacije, vsebino argumentacije, spoštovanje in konstruktivne politike*.

Dahlberg (2004b, 29) opozarja, da se avtorji naslanjajo na številne različne demokratične teorije, ki pa so pogosto napačne, in kot primer navaja povzemanje Habermasovih zgodnjih del (Strukturna transformacija javne sfere), kljub temu, da je Habermas kasneje zavrnil normativne pogoje, ki jih je definiral v tem delu. Problematično je tudi kombiniranje številnih teorij javne sfere, ponekod pa manjkajo tudi jasni normativni kriteriji, ki jih nadomeščajo sezname pomembnih problematik analize diskurza, obširni opisi itd. (Dahlberg 2004b, 29).

Naslednji problem je *merjenje*. Dahlberg (2004b, 30) trdi, da je v preteklih raziskavah pomanjkanje teoretske osnove pogosto vodilo v slabo konceptualizacijo javne sfere in posledično v slabo operacionalizacijo in izbiro metodologije. Avtorji so v večini primerov strogo uporabljali ali kvalitativne ali kvantitativne pristope, pri tem pa so se soočali s številnimi problemi pri natančnem definiranju normativnih konceptov za kritično evalvacijo.

Izbran kvantitativni pristop je bil najpogosteje analiza vsebine, kjer pa je težko določiti veljavna merila, kar dokazuje naslednji primer. Schneider in Wilhelm (v Dahlberg 2004b, 30) sta oba uporabljala analizo vsebine za merjenje recipročnosti, ki sta jo definirala kot »izmenjavo mnenj« kot eno osrednjih dimenzij javne sfere. Schneider je zaključil, da je nivo

recipročnosti na spletu visok, Wilhelm pa je našel manj kot 20% takih sporočil. Razlika se je pojavila pri merjenju recipročnosti. Schneider je določil, da je sporočilo recipročno drugemu sporočilu, kadar se je pojavilo v isti temi kot novo sporočilo (v treh do sedmih dneh), kadar je direktno citiralo novo sporočilo ali kadar so mu sledila nova sporočila v isti temi. Wilhelm je uporabil bolj striktno metodo in definiral recipročna sporočila, kadar je bila v vsebini sporočila navedena eksplicitna referenca na drugo sporočilo (Dahlberg 2004b, 30).

Glavni problem pa je, kot opozarja Dahlberg (2004b, 31), da se raziskovalci prepogosto odločajo za raziskovanje tistih vidikov javne sfere, za katere je enostavno oblikovati ozke in merljive indikatorje, zanemarjajo pa težje merljive vidike. Dahlberg opozarja, da nekateri raziskovalci merijo javno mnenje s spraševanjem ljudi o tem, koliko časa porabijo za razpravljanje določenih tem in koliko časa porabijo npr. za poslušanje ali govorjenje. Opozarja, da je tako merjenje preozko, ignorira pa se številne pomembne vidike, ki se jih ne da določiti s preštevanjem, npr. bolj subjektivne elemente komunikacijske akcije, kot sta reflektivnost in iskrenost (Dahlberg 2004b, 31).

4 DIMENZIJE DELIBERATIVNOSTI PO DAHLBERGU

Dahlberg (2004a; 2004b) pri definiciji zahtev za to, da lahko o prostoru javne sfere govorimo kot o deliberativnem prostoru, izhaja iz Habermasove teorije javne sfere. Normativni pogoji, ki jih oblikuje, so naslednji:

4.1 Izmenjava in kritika utemeljenih moralno koristnih trditev

Prvi kriterij se dotika vprašanja *problematičnih veljavnostnih trditev* (problematičnih, ker se ne strinjajo z njimi vsi), *kritike* (kar se nanaša na recipročnost, torej pričakovanje medsebojne komunikacije ter komentiranja sporočil) in *razlogov* (kritike, ki mora biti strogo upravičena) (Jaansen 2004, 13). Trditev je sestavljena iz dveh glavnih elementov: recipročnosti in argumentacije.

O *argumentaciji* govorimo kadar »poskuša nekdo nekoga v nekaj prepričati s citiranjem ali povzemanjem dokaznega gradiva, slik, mnenj ali hipotez drugih« (Sebeok v Steenbergen in drugi 2003, 25). Nanašati se mora na ne le prisotne v razpravi, pač pa tudi ostale, na katere bo razprava potencialno vplivala (Dahlberg 2004a, 7), saj je treba stremeti k skupnemu dobremu, kar pomeni empatičnost, usmerjenost v druge in solidarnost, ki omogočajo dobro počutje vseh (Steenbergen in drugi 2003, 25). Dahlberg pri tem kriteriju svetuje analizo vsebine. Potrebno je ugotoviti, do katere mere so mnenja izražena, debatirana ter podkrepljena z razlogi, ni pa potrebno določati kvalitete mnenj, saj mora biti ta določena v procesu racionalno-kritične deliberacije (Dahlberg 2004b, 33).

Recipročnost se nanaša na stopnjo, pri kateri je pogovor prava diskusija in predstavlja prvi nivo razumevanja. Graham in Witschge (2003, 176) ga enostavno definirata kot sprejemanje (poslušanje, branje) veljavnih trditev, argumentov, kritik drugih ter odgovarjanje na le-te. V nadaljevanju definicijo razširita; recipročnost definirata kot priložnost pridobitve novega znanja s pomočjo upoštevanja perspektive ostalih ter stopnje, do katere se to priložnost še lahko realizira. V procesu deliberativnosti se recipročnost nanaša na pojav, pri katerem so ljudje vključeni v medsebojni pogovor, njihova sporočila pa so diskutirana in komentirana s strani drugih (Schneider 1997, 35). Recipročnost je torej zelo relevantna z vidika javne sfere, saj lahko služi kot indikator stopnje, pri kateri sodelujoči dejansko komunicirajo med seboj.

Dahlberg (2004b, 33) opozarja, da moramo pri recipročnosti natančno določiti, kaj pomeni *odgovor*.

4.2 Refleksivnost

Dahlberg definira refleksivnost kot zahtevo, da morajo udeleženci razprave kritično ovrednotiti svoje kulturne vrednote, predpostavke in interese, kot tudi širši družbeni kontekst (Dahlberg 2001b, 623). Zahteva se, da so udeleženci pripravljene dvomiti v svoj prav ter spremeniti svoje pozicije glede na relevantne trditve in razloge ostalih, kar zahteva sprejetje pozicije drugih (Dahlberg 2004a, 7–8).

Dahlberg opozarja, da je refleksivnost težko operacionalizirati, saj gre za ponotranjen proces o katerem razpravljavci najverjetneje ne bodo poročali. Je pa zato ne smemo zanemariti, poskušati moramo najti rezultate in jih interpretirati kljub omejitvam. Nekateri dokazi lahko najdemo v tekstu (samokritika, sprememba mnenja), zaželeni pa so tudi intervjuji in ankete, pri katerih moramo upoštevati interpretacijo razpravljavca (Dahlberg 2004b, 33).

4.3 Prezemanje idealnih vlog

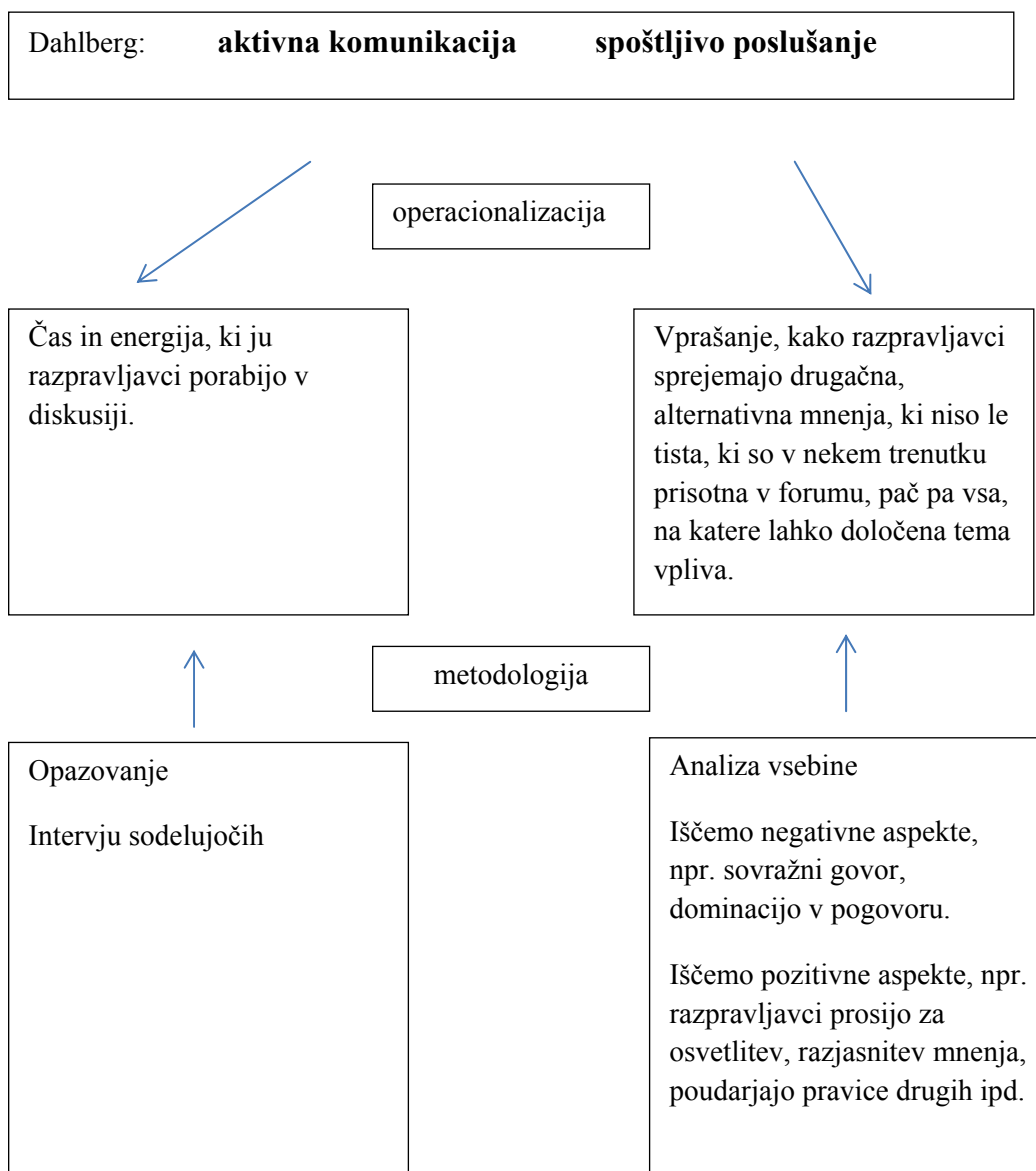
Pri prevzemanju idealnih vlog velja, da morajo uporabniki skušati razumeti argumente ostalih in se poskušati vživeti v vloge drugih. Udeleženci morajo v dialogu drug drugega poslušati, četudi imajo zelo različne poglede (Dahlberg 2001b, 623).

Habermas v svojih zahtevah trdi, da morajo udeleženci ostati odprti in razumevajoči pri tem, kako drugi razumejo in vidijo sebe in svet okoli njih (Habermas v Dahlberg 2004a, 8). Sodelujoči mora k razpravi pristopiti z namenom razumevanja in učenja in ne zanemarjanja različnosti, kar zahteva zavezanost k spoštljivemu poslušanju in aktivni komunikaciji².

Jaansen v shemi (glej Sliko 4.1) prikazuje ti dve dimenziji prevzemanja idealnih vlog in trdi, da morata biti operacionalizirani ločeno (Jaansen 2004, 20).

² V angl.: »ongoing communication«.

Slika 4.1: Prevod sheme operacionalizacije prevzemanja idealnih vlog.

Vir: Jaansen (2004, 20).

Pri spoštljivemu poslušanju se predvideva, da so vse nudene informacije (identitete, potrebe, interesi, nameni itd.) predstavljene iskreno in jasno. Iščemo lahko vidike spletne komunikacije, ki *pozitivno* prispevajo k prevzemanju idealnih vlog: višji nivo empatije, kadar se razberejo jasni nameni razumevanja drugega (npr. povzemanje, poudarjanje mnenj drugega), zahtevanje razjasnitve trditev, poudarjanje in ščitenje pravic vseh (Dahlberg 2004b, 33–34). Potrebno je poiskati indikatorje *neobzirnega vedenja*, npr. pošiljanje nasilnih sporočil, uperjenih proti drugim sodelujočim, pošiljanje vsiljene pošte z namenom dominacije prostora in pozornosti, žalitve ipd. (Dahlberg 2004b, 33–34). Papacharissijeva, pri kateri je bilo enota analize sporočilo in ne uporabnik, je ugotovila, da je bilo skupaj 38 sporočil (14,2%) necivilnih. Več kot dve tretjini necivilnih sporočil je vsebovalo stereotipe, le šest jih je bilo grožnja demokraciji, enajst pa grožnja osebnim pravicam in svobodi (Papacharissi 2004, 275). Kayany (1998, 1138–1139) je raziskoval družbene skupine Usenet-a. Analiziral je štiri skupine, ki so se med seboj razlikovale v religiji, kulturi in jeziku. Raziskava je trajala en teden, enota analize je bilo posamezno sporočilo. V tem času je bilo izmenjanih 1335 sporočil. Kar 202 (15,1%) sporočili sta vsebovali sovražni govor, od tega 44,1% v kontekstu politične ali nacionalne tematike. Zelo zanimiva je raziskava Jansena in Koopa (2005, 625), ki raziskuje civilnost spletne komunikacije o kanadskih volitvah. Komentarje so sistematizirali na lestvici od 1 do 4 po naslednjem principu:

- 1: nepremišljeno in/ali žalitve;
- 2: precej nepremišljeno, vendar nobenih očitnih žalitev;
- 3: bolj premišljeno mnenje, vendar brez dokazov, ki bi ga podkrepili;
- 4: vsebuje premišljen komentar in je podkrepjen z dokazom.

Komentarje, pri katerih niso mogli določiti vrednosti, so označili z 0. Več kot polovica odgovorov je dobila oceno 2, slabih 40 % pa oceno 3. Samo 1,8% je bilo premišljenih ter dokazanih sporočil, ocenjenih z oceno 4, majhen delež je bil tudi sovražnega govora (1,5%).

Prejšnje raziskave *aktivne komunikacije* so se osredotočale predvsem na strukturo forumske teme. Wilhelm (v Jaansen 2004, 22) je v svojo razpravo vključil *kodiranje časa* (»povprečna dolžina forumske teme v dnevih«) in *kodiranje tem* (»povprečno število objavljenih tem na dan«), vendar Jaansen (2004, 22) opozarja, da forumska tema ni sinonim diskusiji. V praksi asinhronega spletnega razpravljanja se diskusija ne konča pri eni temi, pač pa gre za kombinacijo različnih, med seboj povezanih tem. Poleg analiz struktur forumskih tem so v preteklih raziskavah uporabljali še en način merjenja aktivne komunikacije. Gre za

preštevanje oseb, ki so se v forumski temi pojavile le enkrat³; pri tem velja logika, da pogovor ne bo aktiven, če veliko udeležencev v enem sporočilu le nekaj omeni in potem razpravo zapusti (Graham in Witschge 2003, 184–185).

4.4 Iskrenost

Deliberacija predpostavlja, da sodelujoči verjamejo v to, kar povedo, ter iskreno poskušajo objasniti tudi vse relevantne informacije, ki lahko vplivajo na njihovo mnenje, npr. njihove namene, interese, potrebe ter želje (Habermas v Dahlberg 2004a, 9). Gutmann in Thompson (v Dahlberg 2004b, 34) definirata tri indikatorje iskrenosti: konsistentnost govora, konsistentnost govora in akcije in koherenca. Konsistentnost govora velja, kadar nekdo zagovarja svoje mnenje podobno v različnih situacijah ali z različnimi sogovorniki. Konsistentnost govora in akcije velja, kadar razpravljavec deluje konsistentno s svojimi vrednotami in mnenji. Koherenca pa se nanaša na globlji smisel konsistentnosti, npr. iskrenost je vprašljiva, kadar je nekdo sicer konsistenten v akciji in govoru, vendar pa noče upoštevati širših posledic svojih pogledov na druga sporna vprašanja ali debate. Za določitev tega je potrebno dolgotrajno opazovanje sodelujočega na spletu in v realnem okolju, kar pa povzroča težave raziskovalcu (časovne, finančne). Kljub temu dimenzije ne smemo opustiti, potrebno je iskati dokaze varljivih sporočil in nekonsistence (Dahlberg 2004b, 34).

4.5 Diskurzivna vključenost in enakost

Vključenost je lahko omejena z neenakostmi izven diskurza – npr. formalna ali neformalna omejitev do dostopa – ali z neenakostmi znotraj diskurza, kjer so nekateri dominantni, drugi pa se borijo za to, da so slišani (Habermas v Dahlberg 2004a 9).

Dahlberg (2004b, 24) trdi, da je pri neenakosti *izven* diskurza potrebno preveriti zunanje podatke o neenakostih pri dostopu do interneta (digitalna ločnica). Neenakost se kaže tudi pri formalnih omejitvah, npr. pri zakonodaji, ki blokira določene spletne strani ali omejuje komunikacijo, ter pri pravilih samih komunikacijskih okolij (npr. pravila pri sodelovanju, geslo za dostop, itd.).

O slabi reprezentativnosti pri obiskanosti spletnih forumov v Sloveniji pričajo statistični podatki; ugotovimo lahko, da v letu 2004 tretjina mesečnih uporabnikov interneta (32%) še

³ V angl. »One-timer effect« (Graham in Witschge 2003, 184–185).

nikoli ni obiskala klepetalnic, forumov ali spletnih dnevnikov. Do razlik prihaja predvsem pri porazdelitvi po starosti; pri mladih do 19 let četrtnina še nikoli ni obiskala omenjenih interesnih skupnosti, pri tistih med 20 in 29 let je takih le petina, medtem ko je pri starejših takih skoraj 60% (RIS 2005, 45).

Avtorji ugotavljajo tudi razlike po spolu. Prevlado moških ugotavlja Albrecht (2003, 11–14), ki je analiziral eksperiment elektronske demokracije v Hamburgu, novembra 2002. Prebivalci mesta so bili povabljeni k elektronski, asinhroni, moderirani diskusiji z namenom oblikovanja novih strategij razvoja mesta. Demografski podatki raziskave so pokazali, da se je debate udeležilo le 27,1% žensk. Tudi Papacharissijeva (2004, 281) trdi, da kljub temu, da ni kodirala po spolu, je pri pregledovanju sporočil naletela le na 5 takih, ki so jih napisale ženske. To ne pomeni, da ženske niso prisotne na spletu, le ne udeležujejo se političnih diskusij.

Manj očitna, vendar nič manj pomembna pa je izključenost znotraj razprave, npr. dominacija in pozornost s strani le nekaj razpravljavcev. Na prvi pogled bi bil očiten indikator pogostost in frekvenca pošiljanja sporočil v nek forum, kar je sicer smiselno, vendar je potrebno pri tem biti pazljiv: številni posamezniki ne sodelujejo pri problemu iz številnih drugih razlogov, tudi kadar se jih k temu povabi. Bolj veljaven indikator po Dahlbergovem mnenju so formalna in neformalna pravila (npr. časovne omejitve, omejitve pogostosti komuniciranja in omejitve nasilnega sporočanja), vendar pa le-ta ne zagotavljajo enakosti priložnosti. Številni razpravljavci namreč niso žaljivi in ne kršijo pravil, vendar razpravi prisilno dominirajo zaradi svojega statusa in avtoritete. Najenostavnejša rešitev je v tem primeru intervju s sodelujočimi o njihovih izkušnjah (Dahlberg 2004b, 35).

Številne raziskave (Albrecht 2003; Papacharissi 2004) ugotavljajo, da le nekaj udeležencev dominira razpravo. Albrecht (2003, 16) v tem kontekstu ugotovi, da je 34,9% vseh prispevkov napisanih s strani desetih najbolj aktivnih uporabnikov.

4.6 Avtonomnost od ekonomije in politike

Prvih pet pogojev temelji na diskurzivni predpostavki, da z nobeno silo ali pritiskom ne moremo izsiliti razumevanja, obveljati mora le moč argumenta (Dahlberg 2004a, 10). Pritiski od znotraj (npr. podkupovanje, grožnje, dogme, dominantnost, manipulacija itd.) so že všteti v

zgornjih dimenzijah deliberativnosti, upoštevati pa je potrebno še *zunanje pritiske* (npr. pritiske države in ekonomije).

Na interakcijo ne smejo vplivati ne država ne korporativni interesi, kar pa ne pomeni, da komunikacijska realnost ne sme obstajati v državnih in ekonomskih zadevah. Komunikacijska realnost je nujna za uspešno delovanje in legitimnost demokratične vlade, vendar pa mora veljati, da mora javna sfera vplivati na te sisteme in ne obratno (Dahlberg 2004a, 10). Da se komunikacija dobro obnese tudi znotraj sveta državnih zadev, je pokazala raziskava Jensena (2002), ki je med seboj primerjal dva foruma: organiziranega s strani vlade in nekomercialnega, ter zaključil, da je v vladni diskusiji razprava bolj odprta, reflektivna, deliberativna in uravnotežena, kljub temu, da je kontrolirana s strani politikov, ki na kvaliteto razprave lahko vplivajo tudi v pozitivnem smislu.

Kriterij avtonomnosti je najenostavnejše definirati kot odsotnost od prisilnih kontrol (cenzura, nadzor) in strateških vsebin (oglaševanje, publiciteta), kakor sem se raziskovanja lotila tudi sama, vendar pa je vprašljivo, ali je ta vpliv res negativen. Najbolj natančne podatke o tem bi dobili z več tipi analiz: opazovanjem, analizo vsebine, intervjuji z moderatorji in administratorji ter preučevanjem formalnih pravil, definiranih na samem spletnem mestu. (Dahlberg 2004b, 35).

5 UPORABLJENE METODE ZA PREVERJANJE ZANESLJIVOSTI IN VELJAVNOSTI MERSKIH INŠTRUMENTOV

Zanesljivost in veljavnost merjenja sta ključna standardna dobrega merjenja (Neuendorf 2002, 112). Zanesljivost pomeni, da pri merjenju ponavljajočega ali trajnega pojava pri ponovljenih merjenjih dobimo enake rezultate. Pri analizi vsebine to pomeni, da meritev ni dobra, če jo lahko izvedemo le enkrat ali pa le pri točno določeni osebi (Neuendorf 2002, 112).

Veljavnost pomeni, da merimo le in točno tisti konstrukt, ki smo ga želeli meriti. (Neuendorf 2002,112). Pomembno je, da brez koncepta zanesljivosti, meritev ne more biti veljavna; zanesljivost ne zagotavlja veljavnosti, vendar je nujen pogoj le-te (Neuendorf 2002, 141).

V empiričnem delu sem računala opisne statistike in koeficient zanesljivosti Cronbachov alfa, pregledala manjkajoče vrednosti, predvsem pa se osredotočila na faktorsko analizo. Predviden je bil še izračun medkoderske zanesljivosti, vendar pa smo imeli pri izvozu podatkov iz spletne ankete, v katero so se podatki vnašali, nemalo težav, ki so botrovale izločitvi nekaterih enot analize. Zaradi premajhnega števila v celoti kodiranih tem (pri nekaterih so zatajili tudi koderji) se za medkodersko zanesljivost na koncu nisem odločila.

5.1 Pregled opisnih statistik in iskanje konstant

Indikatorje zaradi razpona med 0 in 1 obravnavam kot dobre ordinalne spremenljivke, zato sem računala aritmetično sredino, standardni odklon in koeficiente asimetrije in sploščenosti. Predvsem opazujem konstantne vrednosti indikatorjev; gre za tiste indikatorje, ki imajo veliko večino odgovorov ocenjenih samo z eno vrednostjo (0 ali 1). Pri indikatorjih je pomemben razpon odgovorjenih vrednosti; idealno sodelujoči uporabijo celoten razpon danih odgovorov, porazdelitev pa naj ne bi bila preveč asimetrična (Hox in drugi 2010, 5).

5.2 Izračun Cronbachovega koeficienta alfa

Koeficient Cronbachov alfa je pokazatelj notranje konsistentnosti (zanesljivosti), ki meri korelacijo odgovorov, ne pokaže pa tudi nujno enodimenzionalnost spremenljivke. Vrednost Cronbachovega koeficienta alfa naj bi v družboslovju bila vsaj 0,6, vendar gre za spodnjo

mejo; merjeni konstrukti, katerih Cronbachov alfa je nižji od 0,6, morajo biti spremenjeni ali pa jih je potrebno opustiti. (Hox in drugi 2010, 4).

Pomembno je, da se ob povišanju števila indikatorjev viša tudi koeficient in obratno: alfa bo nižja, kadar je manj koeficientov. Velja tudi, da imajo indikatorji z normalno porazdelitvijo verjetneje višjo alfo kot tisti z asimetrično porazdelitvijo (Brown 2002, 18).

Običajno ima Cronbachov alfa vrednosti med 0 in 1, vendar je koeficient lahko tudi negativen. Za to sta lahko dva razloga: nekateri indikatorji so lahko narobe rekodirani in merijo v nasprotno smer, kar vodi v negativne kovariance; lahko pa so kovariance res negativne, zato ker preprosto ne merijo istega koncepta (Nichols 1999, pogl. 1).

5.3 Pregled stopnje neodgovora

Vehovar (2001, 79) pri anketnih vprašalnikih razlikuje med dvema skupinama neodgovorov; neodgovor elementa, kjer element predstavlja anketiranca, in neodgovor spremenljivke. Ker gre pri moji raziskavi za analizo vsebine, se zaradi zanesljivih, preverjenih in plačanih koderjev z neodgovorom elementa ne bom ukvarjala, pomembnejši pa je neodgovor spremenljivke. Namen analize stopnje neodgovora spremenljivke je ugotoviti, ali je kateri izmed indikatorjev koderjem povzročal težave, bodisi zaradi težavnosti, zapletene izbire in kombinacije besed ipd.

Pri univariatnih analizah se svetuje, da odstotek manjkajočih vrednosti ne preseže 5% (Hox in drugi 2010, 4).

5.4 Faktorska analiza

Faktorska analiza je ena izmed metod za redukcijo podatkov. Gre za vprašanje, koliko lahko pojasnimo opazovane spremenljivke z manjšim številom spremenljivk oziroma faktorjev. Uporablja se za merjenje ključnih pojmov, ki pa jih ne moremo neposredno meriti in jih zato merimo posredno z indikatorji. Na ta način želimo ugotoviti ali lahko zveze med opazovanimi (manifestnimi) spremenljivkami pojasnimo z manjšimi številom posredno opazovanih (latentnih) spremenljivk ali faktorjev. Faktor je torej spremenljivka, ki združuje skupne lastnosti opazovanih spremenljivk (Faktorska analiza).

S faktorsko analizo sem poskušala izmeriti, ali so bili moji indikatorji ustrezno definirani, ali resnično merijo zastavljen pojav ter ali jih je potrebno ponovno definirati. S pregledom opisnih statistik in izračunom Cronbachovega koeficienta alfa sem nekatere indikatorje že izločila iz faktorske analize; omeniti moram, da sem jih poskusila uporabiti, vendar v nobenem primeru niso kazali zastavljenih rezultatov, zato je bila izločitev ustrezna.

Faktorsko analizo sem najprej pognala za vsako od štirih dimenzij deliberativnosti ločeno, nato pa sem le-te združila ter poskusila poiskati ustrezne zaključke. Pri skupni faktorski analizi sem izločila vse indikatorje, ki so se pri posameznih analizah pokazali kot neustrezni.

6 VZOREC IN ZBIRANJE PODATKOV

Oblikovanje kodirne tabele in zbiranje podatkov je potekalo v okviru predmeta Raziskovalni seminar, kjer smo se osredotočili na spletne forume kot specifične prostore skupinskega komuniciranja na spletu. Petrovčič (2005, 13–14) definira spletne forume glede na značaj komunikacijskih razmerij med udeleženci kot »*množično komuniciranje v razmerju eden z mnogimi in/ali kot skupinsko razmerje mnogih z mnogimi*«; glede na smer komunikacije kot *dvosmerno komunikacijo*, saj se uporabniki lahko odzovejo na sprejeta sporočila; glede na odzivnost komunikacije kot *asinhrono komuniciranje*; glede na posredovano vsebino pa gre za *interaktivno okolje, za katero je značilen multimedijski format*. »Začetni medij v spletnih forumih je bil tekst, nato se je v sporočila začela postopoma integrirati tudi slika, kasneje pa so se posredno prek hipertekstovnih povezav pojavili v spletnih forumih tudi zvok, video, skripte in najrazličnejše enostavne programske aplikacije« (Petrovčič 2005, 13–14). Spletne forume uvrsti med komunikacijska okolja, v katerih sta prisotna *javna in zasebna komunikacija* (pri zasebni komunikaciji se nanaša predvsem na zasebna sporočila) (Petrovčič 2005, 13–14). Spletni forumi predvsem zaradi asinhrono narave in možnosti komunikacije mnogi z mnogimi ustrezajo potrebam te raziskave.

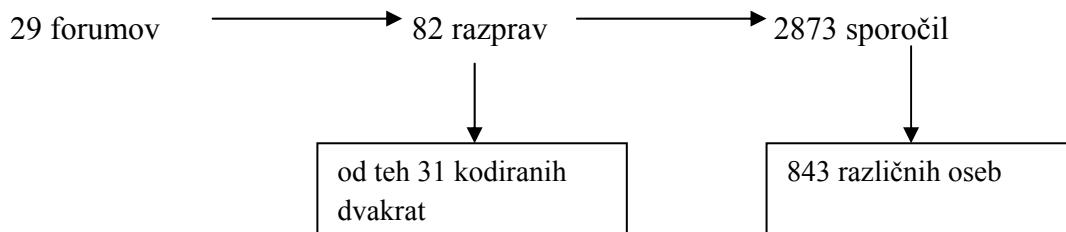
Pri določanju populacijskega okvira smo imeli nemalo težav, saj nimamo seznama ali registra obstoječih slovenskih forumov, poleg tega pa je veliko le-teh neaktivnih, zato smo ubrali naslednje postopke: najprej smo skušali narediti popis vseh forumov, pri čemer smo pregledali najbolj obiskana spletna mesta v raziskavi MOSS, iskali pa smo tudi po ključnih besedah »forum«, »tabla«, »razprava« v nekaterih spletnih iskalcih. Tako smo prišli do seznama 412 forumov. Nato smo identificirali forume, v katerih potekajo razprave o aktualnih, družbenih, političnih, ekonomskih, ekoloških problemih; osredotočili smo se predvsem na pet takrat najbolj aktualnih tem:

- predlog novega družinskega zakonika,
- klimatske spremembe in ekologija,
- pokojninska reforma in uvajanje malega dela,
- arbitražni sporazum s Hrvaško,
- recesija in pomoč Grčiji.

V vzorec smo izbrali vse tiste forume, v katerih je v zadnjem mesecu bilo objavljeno vsaj eno sporočilo na eno izmed naštetih tem. V tem postopku, ki so ga opravili študenti pri Raziskovalnem seminarju, je prišlo do nekaj napak, zato smo naknadno izločili še zadnjih nekaj forumov in tako prišli do končnega seznama forumov (glej Prilogo A).

Zbiranje podatkov je potekalo med 1.6.2010 in 15.6.2010; sporočila, objavljena po tem datumu, niso bila kodirana. Iz spodnje sheme (glej Sliko 6.1) je razvidno, da je bilo v končni seznam forumov vključenih 29 forumov, na katerih je 20 koderjev kodiralo 82 razprav. V primerjalne namene je bilo 31 forumov kodiranih dvakrat, sporočila pa so bila vsa vključena v analizo. Kodiranih je bilo do največ 50 sporočil v posamezni razpravi, skupno 2873 sporočil. Ker je vsak avtor lahko napisal več kot eno sporočilo, so bi la le-ta agregirana na nivo avtorja, upoštevala pa se je njihova srednja vrednost. Kodiranih je bilo skupaj 1605 oseb in 2873 sporočil, pri čemer pa so se nekatere osebe zaradi dvojnega kodiranja ponovile; skupaj je bilo kodiranih 843 različnih avtorjev sporočil, ki so enota analize.

Slika 6.1: Shematski prikaz enot analize.

Podatki so se vnašali v spletno anketo <http://beta.1ka.si>, se kasneje izvozili v program Excel in nazadnje v program SPSS, kjer so bile opravljene tudi analize.

7 OPERACIONALIZACIJA POJMOV IN PREDSTAVITEV IZRAČUNANIH STATISTIK

Že iz uvodne definicije je razvidno, da sem se pri pojmu deliberativnost nanašala predvsem na Dahlberga (2004a; 2004b), vendar moram že v začetku pojasniti, da v raziskavo nisem vključila vseh dimenzij deliberativnosti. Izpustila sem *iskrenost* in *aktivno komunikacijo*, saj bi bilo potrebno za ta koncepta izvesti anketo, za kar se na koncu predvsem zaradi omejenosti s časom nisem odločila. Nadalje nisem vključila niti *diskurzivne vključenosti in enakosti*, ker bi, podobno kot iskrenost, zahtevala anketno raziskavo, pa tudi zaradi tega, ker bi bilo potrebno, kot predlagata Jaansen in Kies (2004, 23–26), pregledati veliko dodatne literature in se spustiti v novo raziskovanje s tem, ko bi pregledali dejansko stanje (kakšna je penetracija interneta, demografija uporabnikov na forumu v primerjavi s stanjem v družbi oz. na internetu ipd.). Kot nekateri drugi avtorji (v Jaansen in Kies 2004, 20) sem del diskurzivne vključenosti in enakosti obravnavala znotraj dimenzije *prevzemanje idealnih vlog* (glej pogl. 4.5). Deliberativnost sem razdelila na več kategorij, katerih operacionalizacija je podrobneje opisana v nadaljevanju. Dahlbergovo (2004a; 2004b) zahtevo po *izmenjavi in kritiki utemeljenih moralno koristnih trditev* sem razdelila v dve kategoriji: *argumentacijo in recipročnost*. Nadalje sem preučevala *refleksivnost*, *prevzemanje idealnih vlog* in *avtonomnost delovanja od ekonomije in politike*.

Za vsako dimenzijo sem za bolj jasno sliko izračunala opisne statistike in teste normalnosti in jih predstavila v tabeli. Iz nadaljnjih analiz sem izločila vse indikatorje, ki imajo premajhno variabilnost (so konstante). Indikatorji so asimetričnega tipa že sami po sebi, zato v večini primerov porazdelitev močno odstopa od normalne porazdelitve. To sem poskusila rešiti s transformacijo (izračunom korena posamezne spremenljivke), vendar se zaradi velikega števila odgovorov 0 in 1, pri katerih se koren vrednosti ne spremeni, porazdelitev ni popravila in sem v nadaljevanju računala kar na osnovnih spremenljivkah. Ko sem računala transformirane vrednosti za sestavljene spremenljivke, sem sprva seštel netransformirane vrednosti, nato sem seštevek transformirala in izračunala Kolmogorov-Smirnov test. Ker se ta situacija pojavi v prav vseh oblikovanih indikatorjih, tabel nisem dodatno interpretirala, vendar jih prilagam v prilogi (glej Prilogo B).

Po pregledu osnovnih statistik sem računala še odstotek manjkajočih vrednosti pri posameznih indikatorjih ter Cronbachov alfa. Na koncu sem indikatorje preverila še s faktorsko analizo.

7.1 Izmenjava in kritika utemeljenih moralno koristnih trditev

7.1.1 Argumentacija

Pri *argumentaciji* sem najprej preverila, ali je bilo mnenje podkrepljeno z vsaj enim dokazom in nato še tip dokaza⁴. Kodirano je bilo vsako sporočilo posebej (1-DA, 0-NE), nato pa sem vsa sporočila agregirala na nivo avtorja, pri čemer sem računala povprečje vsakega avtorja. Nazadnje sem izračunala še skupno vrednost spremenljivke *argumentacija* za vsakega avtorja tako, da sem seštela vrednosti indikatorjev *arg3* do *arg11*. V primeru, da so koderji označili, da avtor v sporočilu *ne* izraža svojega mnenja (*arg1* = 2), sem ostale indikatorje, če tega koder sam ni storil, označila kot manjkajoč odgovor.

Tabela 7.1: Izračun opisnih statistik za indikatorje argumentacije, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.

	<i>N</i>	<i>AS</i>	<i>SD</i>	<i>KA</i>	<i>KS</i> ⁵	% <i>MV</i>
arg1: Ali avtor v sporočilu izraža svoje mnenje oziroma stališče o temi razprave?	839	0,624	0,398	-0,5	-1,3	0,5
arg2: Ali pri tem navaja kakšne argumente ali razloge za svoje mnenje oziroma stališče? (odgovorite samo če je odgovor na prejšnje vprašanje 1-"DA")?	659	0,589	0,421	-0,4	-1,5	21,8
arg3: Ali je v sporočilu sklic na znanstveno knjigo ali članek?	647	0,015	0,097	8,2	73,1	23,3
arg4: Ali je v sporočilu sklic na članek, podan v medijih?	647	0,033	0,129	4,7	24,4	23,3
arg5: Ali je v sporočilu sklic na izjavo nekega strokovnjaka?	646	0,028	0,137	6,1	38,2	23,4
arg6: Ali je v sporočilu sklic na neko internetno povezavo?	647	0,050	0,171	4,0	16,9	23,3
arg7: Ali je v sporočilu sklic na blog?	647	0,008	0,078	11,1	130,9	23,3
arg8: Ali je v sporočilu sklic na znanstveno knjigo ali članek na spletu?	647	0,019	0,108	7,4	59,6	23,3
arg9: Ali je v sporočilu sklic na spletni medij?	647	0,033	0,138	5,1	27,6	23,3
arg10: Sporočilo vsebuje sliko ali povezavo na sliko, ki podpira argumentacijo.	663	0,014	0,087	8,4	80,4	21,4
arg11: Sporočilo vsebuje zvočni zapis, ki podpira argumentacijo.	663	0,004	0,047	17,1	327,9	21,4
seštevek arg3 - arg11	646	0,20	0,60	5,1	37,6	/
Cronbachov alfa (arg3 - arg11)	0,75					

⁴ Glej Tabelo 7.1, indikatorje *arg3* - *arg11*.

⁵ Aritmetična sredina (*AS*), standardni odklon (*SD*), koeficient asimetrije (*KA*), koeficient sploščenosti (*KS*) in % manjkajočih vrednosti (%*MV*). Kratice se uporabljajo tudi pri tabelah v nadaljevanju.

Vse spremenljivke zajemajo vrednosti med 0 in 1. Indikatorja *arg1* in *arg2* se od ostalih razlikujeta, saj ne merita tipa argumenta, vendar sta le vpogled v delež argumentiranih oz. neargumentiranih sporočil.

Pri pregledu indikatorjev najprej ugotovimo, da imajo indikatorji *argumentacije* zelo visok odstotek manjkajočih vrednosti, vendar je to posledica rekodiranja. Kot je bilo že omenjeno, sem v primeru, da so koderji označili, da avtor v sporočilu *ne* izraža svojega mnenja ($arg1 = 2$), vse ostale indikatorje, če tega koder sam ni storil, rekodirala kot manjkajoč odgovor.

ARG1: Poglobljena analiza pokaže, da dobra petina avtorjev (21,5%) v svoji trditvi oz. svojih trditvah ni izražala nobenega mnenja, 362 (43%) pa je svoje mnenje izražalo v vseh trditvah. Preverila sem tudi bazo sporočil - številni avtorji so napisali namreč le po eno sporočilo. Od skupno 2857 kodiranih sporočil, jih kar 40% ni izražalo nobenega stališča.

ARG2: Dobra četrtnina avtorjev ni argumentirala nobenega od svojih sporočil, 42% pa vsa sporočila. Če ponovno pogledamo rezultate na nivoju sporočil, ugotovimo, da jih 40% ni bilo argumentiranih. Koeficienta asimetrije sta v primeru obeh spremenljivk negativna, kar kaže na porazdelitev v levo; prevladujejo visoke vrednosti. Koeficienta sploščenosti sta negativna in kažeta na bolj sploščeno porazdelitev od navadne.

ARG3 – ARG11: Pri ostalih indikatorjih spremenljivke *argumentacija* je vrednost aritmetične sredine nizka in zelo blizu nič, koeficienti asimetrije in sploščenosti pa pozitivni in nakazujejo porazdelitev v desno (velik delež enot z nizkimi vrednostmi) in koničasto porazdelitev. Izstopajoča indikatorja sta *arg7* (*sklic na blog*) in *arg11* (*sklic na zvočni zapis*), ki sta se pojavila pri manj kot 2% avtorjev.

SEŠTEVEK: Seštevek spremenljivk, ki so merile tip argumenta (*arg3 - arg11*), zajema vrednosti od 0 do 7 (najvišja skupna ocena bi bila 9 in bi pomenila, da je avtor uporabil vse tipe argumentov). Frekvenčna analiza pokaže, da skoraj 80% avtorjev ni uporabilo nobenega tipa argumenta. Porazdelitev je tudi tukaj asimetrična v desno in koničasta.

Cronbachov alfa znaša 0,75, kar kaže na to, da je inštrument zanesljiv.

Izvedena je bila tudi faktorska analiza, pri kateri sem izključila indikator *arg11*, saj je njegova variabilnost premajhna, izključila pa sem tudi indikatorja *arg1* in *arg2*, saj se kot že prej omenjeno od ostalih indikatorjev razlikujeta. Glede na "scree" diagram in naravo spremenljivke *argumentacija* sem predpostavila 1 faktor.

Faktor 1: ARGUMENTACIJA

Tabela 7.2: Faktorske uteži spremenljivke *argumentacija*.

	Faktorska matrika
	<i>argumentacija</i>
arg3	0,587
arg4	0,692
arg5	0,403
arg6	0,678
arg7	0,371
arg8	0,762
arg9	0,632
arg10	0,055
POJASNJENA VARIANCA	32,095
Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi. Za ekstrakcijo je bilo potrebnih 5 iteracij.	

V Tabeli 7.2 so poudarjene uteži, ki so večje od 0,3. Nižje uteži ima le spremenljivka *arg10* ("*Sporočilo vsebuje sliko ali povezavo na sliko, ki podpira argumentacijo.*"), ki bo zato izločena iz skupne faktorske analize. Vsi ostali indikatorji ustrezno pojasnjujejo pojav, zato lahko zaključim, da je bila operacionalizacija ustrezna. S faktorjem *argumentacija* smo pojasnili 32% variance.

7.1.2 Recipročnost

Jensen (2002, 10) predlaga kodiranje recipročnosti v tri vrednosti, in sicer *začetek* (sporočilo, ki začne debato), *odgovor* (sporočilo, ki je odgovor na neko prejšnje sporočilo, pri čemer tu

štejejo sporočila, ki se sklicujejo na prejšnja sporočila ali avtorja; tudi sporočila, kjer je iz vsebine jasno, da je argumentacija zgrajena na argumentih prejšnjega sporočila) ter *monolog*⁶ (sporočilo, ki stoji zase in ni del razprave). Pri tem velja, da k deliberativnosti diskusije pripomoreta *začetek* in *odgovor*, *monolog* pa ne. Da bi vse spremenljivke pomenile, da višja vrednost pomeni višjo stopnjo deliberativnosti, sem indikator *monolog1* rekodirala. Kodirano je bilo vsako sporočilo posebej (1-DA, 0-NE), na koncu pa sem vse skupaj prenesla na nivo avtorja.

Tabela 7.3: Izračun opisnih statistik za indikatorje recipročnosti, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.

	<i>N</i>	<i>AS</i>	<i>SD</i>	<i>KA</i>	<i>KS</i>	% <i>MV</i>	<i>Cron.</i> <i>alfa</i>
odg1: Sporočilo neposredno odgovarja na neko predhodno zastavljeno vprašanje.	842	0,244	0,339	1,2	0,1	0,1	
odg2: Sporočilo pojasnjuje problem, zastavljen v katerem od predhodnih sporočil.	842	0,341	0,387	0,7	-1,1	0,1	
odg3: Sporočilo razširja debato.	842	0,422	0,398	0,3	-1,4	0,1	
odg4: Sporočilo nadaljuje debato.	842	0,853	0,283	-2,0	3,1	0,1	
odg5: Sporočilo vsebuje sklic na avtorja predhodnega sporočila (v sporočilu je omenjen avtor predhodnega sporočila).	843	0,169	0,294	1,7	2,0	0,0	
odg6: Sporočilo vsebuje sklic oz. »quote« zapisa avtorja predhodnega sporočila.	843	0,202	0,340	1,5	0,7	0,0	
zac1: Sporočilo deluje kot neko novo »prvo sporočilo«, torej začinja neko novo debato.	842	0,068	0,201	3,5	12,1	0,1	
zac2: Sporočilo prekinja dosedanjo debato, in to tako, da se iz njega začne nova debata.	842	0,038	0,147	4,9	25,8	0,1	
zac3: Sporočilu sledijo druga, a je tema pogovora druga.	823	0,047	0,174	4,5	20,2	2,4	
monolog1: Sporočilo se odmika od teme debate (»off topic«-sporočilo nima nikakršne veze s tematiko forumske teme) (R)	843	0,910	0,233	-3,0	8,1	0,0	
monolog2: Sporočilo se v splošnem nanaša na temo debate.	843	0,879	0,263	-2,4	4,8	0,0	
Odgovor	842	2,231	1,048	0,5	0,7	/	0,43
Začetek	822	0,151	0,374	3,6	16,9	/	0,53
Monolog	843	1,789	0,457	-2,6	6,5	/	0,81

Vsi indikatorji spremenljivke *recipročnost* zavzemajo vrednosti med 0 in 1.

⁶ V angl.: *initiate, reply in monologue.*

ODGOVOR: Razpon odgovorov spremenljivke *odgovor* je maksimalen (med 0 in 6). Delež avtorjev, ki v svojih sporočilih niso podali nobenega odgovora, je nizek, in sicer 3%, na bazi sporočil pa je ta odstotek nekaj manj kot 6%. Med indikatorji za *odgovor* z visoko vrednostjo izstopa *odg4: Sporočilo nadaljuje debato*. Ta indikator je mogoče zastavljen preveč široko in nejasno. Delež manjkajočih vrednosti pri odgovoru je nizek, problematičen pa je Cronbachov alfa (0,43), ki je prenizek in kaže na preveliko nezanesljivost inštrumentov.

ZAČETEK: Aritmetične sredine indikatorjev za *začetek* so nizke, kar je po mojem mnenju smiselno, saj se znotraj razprave tema ne menja pogosto. Med indikatorji noben posebno ne izstopa. Delež avtorjev, ki so začeli neko novo razpravo, je približno 15%; znotraj tega odstotka so vključena tudi vsa prva sporočila razprav. Če gledamo le bazo sporočil, je sporočil, kodiranih z vsaj enim indikatorjem za *začetek*, 12%. Skupaj gre za 317 sporočil; ker je 117 sporočil začetek nove razprave, lahko rečemo, da se jih med razpravo pojavi približno 7,5% (200 sporočil). Delež manjkajočih vrednosti je nizek, nekoliko izstopa le indikator *zac3*, vendar stopnja neodgovora ni prenizka, zato modifikacija ni potrebna. Tudi začetek ima prenizek Cronbachov alfa (0,53); gre za nezanesljiv inštrument.

ODSOTNOST MONOLOGA: Spremenljivka *monolog* v resnici kaže na *odsotnost monologa*, saj so bili indikatorji temu primerno rekodirani. Razpon odgovorov je maksimalen (med 0 in 2); indikatorja sta si bila diametralno nasprotna, zato ne pričakujemo velikega števila sporočil, ki bodo ima pri seštevku indikatorjev vrednost 1. 3,5% avtorjev se v nobenem od svojih sporočil ni držalo teme pogovora. V bazi sporočil je delež monologa 7,4%. Manjkajočih vrednosti pri odsotnosti monologa ni, Cronbachov alfa pa je dovolj visok, da lahko zatrdimo, da je inštrument zanesljiv.

Vrednosti aritmetičnih sredin so najvišje pri obeh indikatorjih, ki merita odsotnost monologa, ter pri trditvi »*Sporočilo nadaljuje debato*«. Ti trije indikatorji so tudi edini, ki imajo negativen koeficient asimetrije, ki kaže na večje število visokih vrednosti.

"Scree" diagram je pri faktorjski analizi v skladu z definicijo recipročnosti pokazal 3 faktorje. Za ocenjevanje faktorjskih uteži sem uporabila rotacije, namen katerih je poenostavitev faktorjskega modela. Najprej sem izvedla poševno rotacijo (metoda *Oblimin*), ki velja za ustrežnejšo. Vendar pa faktorji med seboj niso dovolj pravokotni (glej Tabelo 7.4) saj je korelacija med faktorji majhna (manjša od 0,2), zato sem izvedla pravokotno rotacijo (metoda *Varimax*).

Tabela 7.4: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke *recipročnost* (metoda OBLIMIN).

Korelacijska matrika			
Faktor	1	2	3
1	1,000	-0,121	0,045
2	-0,121	1,000	0,018
3	0,045	0,018	1,000

Ekstrakcija: metoda glavnih osi,
rotacija: OBLIMIN s Kaiserjevo normalizacijo

Tabela 7.5: Faktorske uteži spremenljivke *recipročnost*.

	Faktorska matrika			Rotirana faktorska matrika		
	<i>monolog</i>	<i>začetek</i>	<i>odgovor</i>	<i>monolog</i>	<i>začetek</i>	<i>odgovor</i>
odg1	0,062	-0,205	0,286	0,099	-0,022	0,343
odg2	0,151	-0,139	0,434	0,249	0,065	0,405
odg3	0,226	0,144	0,210	0,317	0,117	0,046
odg4	0,431	-0,205	0,150	0,380	-0,257	0,199
odg5	-0,295	-0,333	0,374	-0,224	0,090	0,529
odg6	-0,096	-0,371	0,322	-0,076	-0,053	0,492
zac1	-0,206	0,566	0,184	0,040	0,598	-0,196
zac2	-0,290	0,419	0,404	0,002	0,646	0,075
zac3	-0,347	0,182	0,270	-0,163	0,428	0,129
mon1_rek	0,804	0,176	0,061	0,788	-0,194	-0,149
mon2	0,748	0,155	0,195	0,779	-0,113	-0,028
POJASNJENA VARIANCA	16,5%	8,7%	8,1%	14,8%	10,0%	8,4%

Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi.
Metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo.
Rotacija je skonvergirala pri 4 iteracijah.

Čeprav se pri nerotirani faktorski matriki kaže približna slika treh faktorjev, pa je le-ta bolj jasna pri uporabi rotirane metode *Varimax*, katere podatke bom v nadaljevanju tudi interpretirala. Z rotirano faktorsko matriko smo pojasnili 33,2% variance.

1. faktor: ODSOTNOST MONOLOGA

Prvi faktor, ki sem ga poimenovala *odsotnost monologa*, je med vsemi najzanimivejši. Uteži spremenljivk, ki sta bili predvideni za merjenje odsotnosti monologa (*mon1_rekodiran*:

"Sporočilo se odmika od teme debate (off-topic sporočilo)" in mon2: "Sporočilo se v splošnem nanaša na temo debate.") sta visoki in jasno kažeta na odsotnost monologa. Na drugi strani pa sta razmeroma visoki (nad 0,3) tudi spremenljivki *odg1* ("Sporočilo razširja debato.") in *odg2* ("Sporočilo nadaljuje debato."), ki sta bili predvideni za merjenje *odgovora*, vendar bi ju lahko interpretirali tudi drugače. Širjenje in nadaljevanje razprave lahko pomeni tudi *nanašanje na temo razprave* in s tem odsotnost monologa.

2. faktor: ZAČETEK

Pri drugem faktorju, poimenovanem *začetek*, imajo vsi trije predvideni indikatorji visoke vrednosti uteži (višje od 0,4). Gre le za indikatorje, kjer *sporočilo začnejo neko novo debato, deluje kot novo »prvo sporočilo« ter kjer se tema pogovora menja*, kar očitno meri začetek. Indikatorji so bili glede na faktorsko analizo ustrezno definirani.

3. faktor: ODGOVOR

Pri faktorju *odgovor* so visoke uteži pri vseh spremenljivkah, ki so bile predvidene za merjenje *odgovora*, razen spremenljivk *odg3*: »Sporočilo razširja debato.« in *odg4*: »Sporočilo nadaljuje debato.«, pri katerih se je pokazalo, da najverjetneje merita *odsotnost monologa*. Visoke uteži imajo indikatorji, pri katerih *sporočilo odgovarja na prej zastavljeno vprašanje, pojasnjuje zastavljen problem, vsebuje sklic na druge avtorje ali sporočila*. Preostali indikatorji so bili sodeč po faktorski analizi ustrezno definirani.

7.2 Refleksivnost

Tudi za operacionalizacijo refleksivnosti Jensen (2002, 15) predlaga tri vrednosti. Prvo vrednost poimenuje *prepričanje* (razvidno je, da se sporočevalec čuti prepričanega s strani argumentov ali sporočanja drugega sporočevalca), *napredek* (sporočevalec se odzove na drugo sporočanje in odgovori z novimi argumenti ali informacijami ali skuša ustvariti sintezo drugih argumentov) in *radikalizacija*⁷ (sporočevalec reagira jasno negativno na drugo sporočanje, osebno obračuna z drugim sporočevalcem). Na podlagi teh kategorij sem oblikovala indikatorje, ki so prikazani v spodnji tabeli. Zopet je bilo ločeno kodirano vsako sporočilo (1-DA, 0-NE), nato pa preneseno na avtorja, ki je bil enota analize.

⁷ V angl.: *persuasion, progress in radicalisation*.

Tabela 7.6: Izračun opisnih statistik za indikatorje refleksivnosti, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.

	<i>N</i>	<i>AS</i>	<i>SD</i>	<i>KA</i>	<i>KS</i>	<i>%MV</i>	<i>Cron alfa</i>
prep1: V sporočilu udeleženec sprejema argumente drugih (»prav ima«, »se strinjam«, »podpiram njegovo trditev« ipd.).	842	0,098	0,247	2,8	7,0	0,1	
prep2: Avtor spreminja lastna mnenja.	841	0,010	0,083	10,7	122,3	0,2	
napr1: Avtor sporočila odgovarja s proti-argumenti.	841	0,192	0,320	1,6	1,2	0,2	
napr2: Avtor v sporočilu poskuša ustvariti povzetek ostalih argumentov.	842	0,030	0,129	5,6	35,1	0,1	
napr3: Avtor podaja nove rešitve problema, ki je srž razprave.	841	0,157	0,290	2,0	2,7	0,2	
napr4: V sporočilu je opaziti avtorjevo samokritičnost (npr. prizna svoje napake)	843	0,016	0,103	8,1	70,8	0,0	
napr5: Avtor spodbuja druge udeležence h kritični obravnavi določene teme.	842	0,156	0,295	1,9	2,4	0,1	
napr6: Avtor je kritičen do celotnega družbenega konteksta (teme) v katerem se razprava razvija.	842	0,283	0,373	1,0	-0,6	0,1	
napr7: Avtor oblikuje proti argumente, glede na sporočila drugih udeležencev.	841	0,293	0,375	0,9	-0,7	0,2	
radikl1: Avtor sporočila poudarja ali ne odstopa od svojega prvotnega mnenja. (R)	819	0,729	0,357	-1,0	-0,5	2,8	
radikl2: Avtor ne sprejema argumentov drugih in ne spremeni svojega prvotnega mnenja. (R)	829	0,749	0,348	-1,1	-0,2	1,8	
radikl3: Avtor ne glede na argumente drugih ostaja pri svojem prvotnem mnenju. (R)	814	0,497	0,423	0,0	-1,7	3,4	
radikl4: Avtor zavrača argumente drugih udeležencev. (R)	839	0,828	0,299	-1,7	1,8	0,5	
radikl5: Avtor ne reagira na komentarje ostalih udeležencev v forumu. (R)	842	0,844	0,289	-1,9	2,7	0,1	
radikl6: V sporočilu udeleženec eksplicitno zavrača druge argumente. (R)	841	0,872	0,267	-2,2	4,1	0,4	
PREPRIČANJE	841	0,108	0,259	2,6	5,9		-0,23
NAPREDEK	838	1,124	1,125	1,1	1,0		0,63
RADIKALIZACIJA (R)	803	4,518	1,258	-0,6	-0,5		0,70

Vse vrednosti indikatorjev *refleksivnosti* so med 0 in 1.

PREPRIČANJE: Spremenljivka *prepričanje* zajema vrednosti med 0 in 1 (maksimum: 2). Podrobnejša analiza nam pokaže, da 80% avtorjev sprejema mnenja nekaterih drugih (indikator *prep1*), vendar le slabe 3% avtorjev mnenja spreminja (indikator *prep2*). Pri analizi baze sporočil se ti odstotki nekoliko spremenijo: le 9% sporočil je takih, ki kažejo znake sprejemanja tujih mnenj, 1% (28 sporočil od 2826) pa mnenja spreminja. Delež manjkajočih vrednosti pri prepričanju je nizek, zelo problematičen pa je Cronbachov alfa, ki je negativen. Do tega je najverjetneje prišlo, saj imamo le dva indikatorja, ki si vsebinsko nista dovolj

sorodna: gre za vprašanje *sprejemanja mnenj drugih* in pa *spreminjanja svojih mnenj glede na mnenja drugih*. Potrebno bo oblikovati več indikatorjev in prepričanje ponovno operacionalizirati.

NAPREDEK: Spremenljivka *napredek* ima vrednosti med 0 in 6 (maksimum: 7). Indikatorja *napr2* (*Avtor v sporočilu poskuša ustvariti povzetek ostalih argumentov.*) in *napr4* (*V sporočilu je opaziti avtorjevo samokritičnost (npr. prizna svoje napake)*) imata izrazito nizki aritmetični sredini, v primerjavi z ostalimi indikatorji *napredka*, vendar sta definirana bolj ozko od ostalih, zato je nižja stopnja odgovora pričakovana. Slaba tretjina avtorjev ni v svojih komentarjih pokazala nobenega napredka, oceno 1 ali več pa ima dobra polovica avtorjev. Delež manjkajočih vrednosti pri napredku je nizek, Cronbachov alfa pa višji od 0,6, zato lahko trdim, da je inštrument zanesljiv.

ODSOTNOST RADIKALIZACIJE: Pri spremenljivki *radikalizacija* je vsak od avtorjev v vsaj enem svojih sporočil pokazal odsotnost radikalizacije, saj je najnižji odgovor 0,5, zgornja meja pa je maksimalna (6). Indikator *radikl3* (*»Avtor ne glede na argumente drugih ostaja pri svojem prvotnem mnenju.«*) nekoliko izstopa, saj je aritmetična sredina nižja kot pri ostalih spremenljivkah; indikator je mogoče slabše zastavljen, saj nikjer ne omenja, da zavrača tuja mnenja, vendar pa ga niso prepričala, zato bi ta indikator lahko namesto *radikalizacije* lahko meril *prepričanje*. Tudi pri frekvenčni porazdelitvi ta indikator najbolj izstopa, saj kaže na radikalizacijo kar tretjine avtorjev (pri ostalih indikatorjih je ta delež med 5% in 15%).

Pri frekvenčni porazdelitvi sestavljene spremenljivke pa lahko vidimo, da je slaba četrtnina avtorjev v svojih sporočilih povsem brez radikalizacije. Delež manjkajočih vrednosti je pri radikalizaciji nizek, izjema je le *radikl3* (3,4%), vendar stopnja neodgovora ni prenizka, zato ga ni potrebno spremeniti. Cronbachov alfa znaša 0,7.

Pri *refleksivnosti* sem kljub negativni vrednosti Cronbachovega alfa pri *prepričanju* poskusila pognati faktorsko analizo za vse predvidene indikatorje. Ker pa indikatorja, ki sta merila *prepričanje*, nista imela nikjer dovolj izrazite uteži, sem se odločila, da ju iz analize izločim.

Glede na »scree« diagram sem pri izvedbi faktorske analize predpostavila 3 faktorje. Za ocenjevanje faktorskih uteži sem uporabila rotacije, namen katerih je poenostavitev faktorskega modela. Najprej sem izvedla poševno rotacijo (metoda *Oblimin*), ki velja za ustrežnejšo. Vendar pa faktorji med seboj niso dovolj pravokotni (glej Tabela 7.7), saj je

korelacija med nekaterimi faktorji majhna (manjša od 0,2), zato sem izvedla pravokotno rotacijo (metoda *Varimax*).

Tabela 7.7: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke *refleksivnost* (metoda OBLIMIN).

Korelacijska matrika			
Faktor	1	2	3
1	1,000	0,087	0,321
2	0,087	1,000	-0,053
3	0,321	-0,053	1,000

Ekstrakcija: metoda glavnih osi,
rotacija: OBLIMIN s Kaiserjevo normalizacijo

Tabela 7.8: Faktorske uteži spremenljivke *refleksivnost*.

	Faktorska matrika			Rotirana faktorska matrika		
	<i>F1</i>	<i>F2</i>	<i>F3</i>	<i>F1</i>	<i>F2</i>	<i>F3</i>
napr1	-0,621	0,279	0,174	-0,612	-0,063	0,339
napr2	-0,199	-0,077	0,152	-0,071	-0,100	0,232
napr3	-0,319	-0,099	0,403	-0,104	-0,076	0,507
napr4	-0,061	-0,039	0,187	0,012	0,017	0,200
napr5	-0,235	-0,182	0,351	0,003	-0,112	0,446
napr6	-0,310	-0,119	0,357	-0,092	-0,105	0,467
napr7	-0,710	0,247	0,217	-0,650	-0,116	0,419
radikl_rek1	0,573	0,307	0,027	0,228	0,546	-0,270
radikl_rek2	0,570	0,482	0,302	0,157	0,788	-0,063
radikl_rek3	0,494	0,342	0,211	0,177	0,606	-0,083
radikl_rek4	0,732	-0,298	0,299	0,785	0,309	0,043
radikl_rek5	-0,003	0,464	-0,042	-0,312	0,317	-0,139
radikl_rek6	0,616	-0,294	0,185	0,678	0,201	-0,014
POJASNJENA VARIANCA	23,059%	7,988%	6,229%	16,175%	12,153%	8,949%

Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi.
Metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo.
Rotacija je skonvergirala pri 5 iteracijah.

Tudi v primeru refleksivnosti bom interpretirala rotirane vrednosti, saj se dimenzije med seboj jasneje ločujejo. Skupni delež pojasnjene variance znaša 37%.

1. faktor: NEAGRUMENTACIJA

Prvi faktor, ki pojasni največ, 16%, variance, je bil nepredviden, meri pa sporočila, ki niso odgovarjala s proti argumenti. Visoke vrednosti uteži imajo indikatorji *napr1* ("Avtor sporočila ne odgovarja s proti-argumenti."), *napr7* ("Avtor ne oblikuje proti argumentov."), *radikl4* ("Avtor ne zavrača argumentov drugih udeležencev.") in *radikl6* ("V sporočilu udeleženec eksplicitno ne zavrača drugih argumentov."), pri čemer so bila upoštevana pravila rekodiranja ter negativnih vrednosti uteži.

2. faktor: ODSOTNOST RADIKALIZACIJE

Faktor *odsotnost radikalizacije* pojasni 12% variance. Pri radikalizaciji gre predvsem za zavračanje mnenj drugih, poudarjanje lastnega mnenja in nedopuščanje kakršnihkoli odstopajočih mnenj, kar lahko razberemo iz visokih vrednosti uteži spremenljivk *radikl1*, *radikl2*, *radikl3* in *radikl5*. Indikatorja *radikl4* in *radikl6* merita nek drug, nepredviden pojav, zato bo potrebna modifikacija.

3. faktor: NAPREDEK

Tretji faktor ima visoke vrednosti uteži pri nekaterih predvidenih spremenljivkah, ki naj bi merile *napredek*. S faktorjem pojasnimo 9% variance.

Pri napredku (po definiciji) sporočevalec reflektira na drugo sporočanje in odgovori z novimi argumenti ali informacijami ali skuša ustvariti sintezo drugih argumentov, kar lahko opazimo tudi pri faktorju. Visoko vrednost uteži imajo spremenljivke *napr3* (*iskanje rešitve problema*), *napr5* (*spodbujanje h kritični razpravi, nudenju novih informacij*) in *napr6* (*kritičnost do teme diskurza*). Visoke uteži imata tudi indikatorja *napr1* in *napr7* (*podajanje proti argumentov*), vendar se je izkazalo, da indikatorja merita *neargumentacijo* in ne napredka, kot je bilo predvideno.

Iz skupne faktorske analize bosta izločena faktorja *napr2* in *napr4*, saj njune uteži niso izrazite na nobenem od faktorjev.

7.3 Prevezemanje idealnih vlog - spoštljivo poslušanje

Pri spoštljivem poslušanju sem se osredotočila na 3 dimenzije le-tega po Jaansenu in Kiesu (2004, 20)⁸.

1. Pomembno je *spoštovanje* in pogosteje odsotnost le-tega (kodirano kot *sovražni govor*), pri čemer seveda velja, višje kot je spoštovanje (in nižja odsotnost le-tega), višja je deliberativnost (Jaansen in Kies 2004, 20). Jankowski in Van Os (v Jaansen in Kies 2004, 20) sta v tem kontekstu kodirala za »prisotnostjo verbalnih napadov ter sporočil, usmerjenih proti drugim sodelujočim«, kar ustreza tudi moji definiciji.
2. Drugi indikator spoštljivega poslušanja po Dahlbergu (v Jaansen 2004, 21) je zahteva, da pogovori niso dominirani s strani le nekaj razpravljavcev, kar je lahko tema tudi vključenosti in diskurzivne enakosti, kjer je definirana kot *enakost znotraj diskurza*. Ker se v tej raziskavi z diskurzivno enakostjo ne ukvarjam podrobneje, bom upoštevala enakost znotraj diskurza kot indikator spoštljivega poslušanja.
3. Spoštljivo poslušanje lahko tudi iščemo skozi željo po medsebojnem razumevanju (npr. prošnja po pojasnitvi trditve, opozarjati na pravice drugih ipd.) (Jaansen in Kies 2004, 21).

Kodirano je vsako sporočilo ločeno (1-DA, 0-NE), rezultati pa so zbrani na nivoju avtorja, ki je enota analize.

Tabela 7.9: Izračun opisnih statistik za indikatorje prevzemanja idealnih vlog, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.

	<i>N</i>	<i>AS</i>	<i>SD</i>	<i>KA</i>	<i>KS</i>	<i>%MV</i>	<i>Cron alfa</i>
mr1 Avtor ostale poziva k nadaljnji razpravi (k predstavitvi svojega vidika, mnenja, stališča).	842	0,139	0,280	2,1	3,3	0,1	
mr2: Sporočilo ponuja informacije, napotke, obrazložitve, ipd., ki posredno ali neposredno odgovarjajo na katerega od problemov/vprašanj v prejšnjih sporočilih.	842	0,333	0,376	0,7	-0,9	0,1	
dominacija1: Oseba v sporočilu želi dominirati – se spotika ob izjave drugih, mora podati lastno mnenje na vsako zapisano mnenje,... (R)	841	0,982	0,094	-7,3	60,1	0,2	
sovrazni1: Sporočilo nekomu pripisuje obrobni družbeni položaj (manjvrednost, neizobraženost) (R)	841	0,977	0,110	-6,5	47,8	0,2	
sovrazni2: V sporočilu avtor odreka drugim temeljne svoboščine (svoboda	842	0,998	0,037	-23,7	610,3	0,1	

⁸ Glej Sliko 4.1.

govora, bivanja,...) (R)							
sovrazni3: Avtor na žaljiv način opozarja na neprimernost nekega drugega sporočila. (R)	843	0,987	0,082	-8,5	84,0	0,0	
sovrazni4: Avtor na žaljiv način opozarja na neprimernost drugega sporočila zaradi oddaljitve od namena forumske teme. (R)	843	1,000	0,000	/	/	0,0	
sovrazni5: Avtor sporočila zasmehuje druge zaradi nepoznavanja teme. (R)	843	0,993	0,063	-11,6	157,7	0,0	
sovrazni6: V sporočilu se udeleženec spusti na žaljivo raven (uporablja kletvice, žali ostale sogovornike ipd.) (R)	841	0,929	0,210	-3,4	11,3	0,2	
sovrazni7: Sporočilo vsebuje neposredno ali posredno izraženo grožnjo drugemu avtorju sporočila. (R)	843	0,994	0,061	-12,7	181,2	0,0	
sovrazni8: Sporočilo vsebuje neposredno izraženo grožnjo posamezniku izven foruma. (R)	843	0,995	0,051	-13,2	212,1	0,0	
sovrazni9: Sporočilo vsebuje neposredno izraženo grožnjo neki družbeni skupini (npr. homoseksualci, Romi, antifašisti,...). (R)	842	0,985	0,095	-8,1	72,9	0,1	
sovrazni10: Sporočilo vsebuje razdeljevalni govor (»mi«, »vi«, »oni«) (R)	843	0,943	0,199	-4,0	15,5	0,0	
sovrazni11: Avtor poziva k zavračanju komunikacije z drugim udeležencem v debati. (R)	843	0,996	0,057	-15,2	242,5	0,0	
MEDSEBOJNO RAZUMEVANJE	842	0,472	0,499	0,9	0,5		0,23
DOMINANCA (R)	841	0,982	0,094	-7,3	60,1		/
SOVRAŽNI GOVOR (R)	838	10,797	0,500	-4,2	24,1		0,55

Iz factorske analize v nadaljevanju bom izključila indikatorje *sovrazni2*, *sovrazni4* in *sovrazni11*, saj je njihova variabilnost premajhna.

MEDSEBOJNO RAZUMEVANJE: Sestavljena spremenljivka medsebojnega razumevanja ima razpon vrednosti maksimalen (med 0 in 2). Ugotovimo lahko, da je 40% avtorjev takih, ki ne nudijo napotkov, informacij ter ne pozivajo k sodelovanju, 3% avtorjev pa ponuja oboje. Odstotek manjkajočih vrednosti je nizek, problematičen pa je Cronbachov alfa, ki je prenizek (0,23) in kaže na slabo zanesljivost inštrumenta.

DOMINACIJA: Spremenljivko *dominacija* smo merili samo z enim indikatorjem, zato nimamo prave primerjave in predstave o realnosti te spremenljivke. Dominacijo, s povprečno oceno 0,0, kažejo le 3 avtorji (0,4%), popolno odsotnost dominacije pa kaže 93% avtorjev. Pri pregledu baze sporočil ugotovimo, da 3,5% sporočil (100 sporočil) kaže znake dominacije, ostalih 96,5% pa odsotnosti le-te.

Odstotek manjkajočih vrednosti je nizek, zaradi enega samega indikatorja pa Cronbachov alfa ni bil izračunan.

ODSOTNOST SOVRAŽNEGA GOVORA: Spremenljivko *sovražni govor* smo merili z 11 indikatorji in sestavljena spremenljivka ima razpon med 6 in 11. Gre za rekodirane vrednosti, ki merijo odsotnost sovražnega govora in višje vrednosti pomenijo višjo stopnjo deliberativnosti. Ugotovimo lahko, da je spremenljivka *sovrazni4* ("Avtor na žaljiv način opozarja na neprimernost drugega sporočila zaradi oddaljitve od namena forumske teme.") konstanta (takega primera nismo našli v nobenem sporočilu) in jo bom zato izločila iz nadaljnje obravnave. Med ostalimi spremenljivkami z nekoliko nižjimi aritmetičnimi sredinami izstopata *sovrazni6* ("Sporočilo vsebuje neposredno ali posredno izraženo grožnjo drugemu avtorju sporočila.") in *sovrazni10* ("Sporočilo vsebuje razdeljevalni govor (»mi«, »vi«, »oni«)"). Povprečna vrednost sestavljene spremenljivke je 10,79. 100% odsotnost sovražnega govora je bila pri 72% avtorjev. Pri vpogledu v bazo sporočil, lahko ugotovimo, da je bilo 13% sporočil kodiranih z vsaj enim indikatorjem sovražnega govora. Odstotek manjkajočih vrednosti pri sovražnem govoru je ustrezen. Pri izračunu Cronbachovega koeficienta alfa sem izločila indikatorje *sovrazni2*, *sovrazni4* in *sovrazni11*, le-ta pa je vseeno nekoliko prenizek (0,55) in zaključim lahko, da gre za nezanesljiv inštrument.

Kljub temu, da »scree« diagram kaže en sam faktor, sem faktorsko analizo najprej izvedla s tremi faktorji. Za ocenjevanje faktorskih uteži sem uporabila rotacije, namen katerih je poenostavitev faktorskega modela. Najprej sem izvedla poševno rotacijo (metoda *Oblimin*), ki se je kljub nekoliko nižji korelaciji dveh faktorjev izkazala za ustrežnejšo, zato jo bom v nadaljevanju interpretirala. Indikator *sovrazni4* je konstanta, zato sem ga izločila iz nadaljnje analize. Zaradi prenizke variabilnosti sta bila izločena tudi indikatorja *sovrazni2* in *sovrazni11*.

Tabela 7.10: Korelacije med faktorji pri poševni rotaciji spremenljivke prevzemanje idealnih vlog (metoda *Oblimin*).

Korelacijska matrika			
Faktor	1	2	3
1	1,000	0,178	-0,216
2	0,178	1,000	-0,250
3	-0,216	-0,250	1,000
Ekstrakcija: metoda glavnih osi, rotacija: OBLIMIN s Kaiserjevo normalizacijo			

Tabela 7.11: Faktorske uteži spremenljivke prevzemanje idealnih vlog.

	Faktorska matrika			»Pattern« matrika		
	F1	F2	F3	F1	F2	F3
mr1	-0,225	-0,076	0,304	-0,070	-0,004	0,363
mr2	-0,125	-0,043	0,224	-0,035	0,028	0,257
dominanca1_rek	0,117	-0,095	-0,061	0,149	-0,034	-0,051
sovrazni1	0,220	0,129	0,065	0,047	0,246	-0,016
sovrazni3	0,599	-0,346	-0,078	0,665	0,051	-0,073
sovrazni5	0,537	-0,386	-0,029	0,658	0,017	0,000
sovrazni6	0,558	0,216	-0,001	0,197	0,454	-0,169
sovrazni7	0,460	-0,245	0,110	0,504	0,149	0,105
sovrazni8	0,233	0,389	0,093	-0,149	0,446	-0,073
sovrazni9	0,540	0,324	0,324	0,120	0,701	0,120
sovrazni10	0,268	0,376	-0,356	-0,143	0,203	-0,517
POJASNJENA VARIANCA	15,596	7,336	3,725			
Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi (Oblimin s Kaiserjevo normalizacijo)						
Za ekstrakcijo je bilo potrebnih 27 iteracij, za rotacijo pa 8.						

Z modelom pojasnimo 25% variance. Faktorji se med seboj močno prepletajo in iz njih ni mogoče razbrati nobenega jasnega zaključka, saj je število faktorjev, ki merijo sovražni govor, nesorazmerno visoko v primerjavi s tistimi, ki merijo dominacijo in medsebojno razumevanje. Faktorsko analizo sem pognala ponovno, in sicer ločeno za prvi dve spremenljivki ter za sovražni govor.

Medsebojno razumevanje in odsotnost dominacije

Za ocenjevanje faktorskih uteži sem uporabila rotacije, namen katerih je poenostavitev faktorskega modela. Najprej sem izvedla poševno rotacijo (metoda *Oblimin*). Korelacija med faktorjema je bila -0,39, zato bom metodo uporabila v nadaljevanju.

Tabela 7.12: Faktorska matrika in »pattern« uteži za medsebojno razumevanje in dominacijo.

	Faktorska matrika		»Pattern« matrika	
	<i>F1</i>	<i>F2</i>	<i>F1</i>	<i>F2</i>
mr1	0,359	0,106	0,391	0,049
mr2	0,401	-0,042	0,343	-0,117
dominanca1_rek	-0,118	0,180	-0,003	0,215
POJASNJENA VARIANCA	10,133	1,516	8,939	2,710
Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi (Oblimin s Kaiserjevo normalizacijo) Za ekstrakcijo je bilo potrebnih 10 iteracij, za rotacijo pa 4.				

Faktor 1: MEDSEBOJNO RAZUMEVANJE

Pri ekstrakciji je jasneje viden le prvi faktor, ki meri medsebojno razumevanje. Uteži obeh indikatorjev, ki naj bi merila medsebojno razumevanje, sta višji od 0,3. Ta dva indikatorja bom obdržala v nadaljnjih analizah, izločila pa bom indikator *dominanca1*. Faktor pojasni približno 12% variance.

Sovražni govor

Pri faktorski analizi sem predvidela 1 faktor.

Tabela 7.13: Faktorske uteži spremenljivke sovražni govor.

	Faktorska matrika
	<i>F1</i>
sovrazni1	0,230
sovrazni3	0,569
sovrazni5	0,488
sovrazni6	0,575
sovrazni7	0,480
sovrazni8	0,213
sovrazni9	0,489
sovrazni10	0,207
POJASNJENA VARIANCA	18,791
Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi. Za ekstrakcijo je bilo potrebnih 5 iteracij.	

Faktor 1: SOVRAŽNI GOVOR

Faktor, ki skupaj pojasni 18% variance, sem poimenovala *sovražni govor*. Visoke uteži imajo indikatorji *sovrazni3* ("žaljivo opozarjanje na neprimernost drugih sporočil"), *sovrazni5* (zasmehovanje drugih), *sovrazni6* (spuščanje na žaljivo raven), *sovrazni7* (grožnje posameznikom) in *sovrazni9* (grožnje družbenim skupinam).

Iz skupne faktorске analize bodo izločeni indikatorji *sovrazni1*, *sovrazni8* in *sovrazni10*, ki nimajo izrazite uteži na danem faktorju.

7.4 Avtonomnost od ekonomije in politike

Avtonomnost od ekonomije in politike smo razdelili na dva nivoja; v besedilu smo iskali dokaze o oglaševanju določenega produkta, politične opcije, storitve ali podjetja (*odstopnost od oglaševanja kot del odstopnosti od ekonomije*), na drugi strani pa smo se osredotočili na pojavnost sankcij ter opozorila o kršitvah pravil foruma (*odstopnost od cenzure kot del odstopnosti od politike*).

Kodirali smo posamezna sporočila (1-DA, 0-NE), nato pa sem vse prenesla na nivo avtorja, ki je enota analize.

Tabela 7.14: Izračunane Izračun opisnih statistik za indikatorje avtonomnosti od ekonomije in politike, Cronbachov alfa in % manjkajočih vrednosti.

	N	AS	SD	KA	KS	% MV	Cron alfa
av1: Ali je v sporočilu prisotna povezava na kakšno podjetje oz. produkt? (R)	843	0,979	0,107	-6,9	53,6	0,0	
av2: Ali se da iz sporočila razbrati, da gre za oglaševanje nekega produkta, storitve ali podjetja? (R)	842	0,985	0,100	-8,4	74,2	0,1	
av3: Ali je v sporočilu omenjeno, da se v forumu ne sme govoriti o določenih rečeh, ki so povezane z ustanoviteljem foruma? (R)	843	0,999	0,034	-29,0	843,0	0,0	
av5: Iz sporočila je razvidno, da so bile izvedene sankcije zaradi kršitve pravil foruma (brisano, popravljeno sporočilo). (R)	842	0,998	0,026	-17,9	334,1	0,1	
av6: Avtor sporočila opozarja, da je neko predhodno sporočilo kršilo pravila foruma. (R)	843	0,999	0,035	-26,9	749,2	0,0	
av7: V sporočilu so zapisane posledice ob kršitvi pravil foruma. (R)	842	0,999	0,036	-26,9	748,3	0,1	
AVTONOMNOST OD OGLAŠEVANJA	842	1,964	0,165	-6,2	46,0		0,44
AVTONOMNOST OD CENZURE	842	3,990	0,108	-26,8	709,7		/

AVTONOMNOST OD OGLAŠEVANJA sem preverjala z dvema indikatorjema. Aritmetična sredina 1,96 kaže na visoko stopnjo avtonomnosti od oglaševanja (92% avtorjev je bilo popolnoma avtonomnih s skupno oceno 2. Ocena 0 se je pojavila pri 0,1% avtorjev). Koeficienti asimetrije so negativni in kažejo velik delež visokih vrednosti, koeficienti sploščenosti pa pozitivni in zelo visoki, kar kaže na močno koničasto porazdelitev. Odstotek manjkajočih vrednosti je ustrezen, Cronbachov alfa pa prenizek (0,44) in kaže nezanesljivost inštrumenta.

AVTONOMNOST OD CENZURE sem preverjala s štirimi indikatorji, razpon odgovorov pa variira med 1 in 4. Povprečna ocena je visoka (3,99) in kaže na visoko odsotnost od cenzure. To potrjuje tudi frekvenčne porazdelitve, saj je cenzura vplivala na manj kot 1% posameznikov. Koeficienti asimetrije so negativni in kažejo velik delež visokih vrednosti, koeficienti sploščenosti pa pozitivni in zelo visoki, kar kaže na močno koničasto porazdelitev. Iz faktorске analize ter izračuna Cronbachovega koeficienta alfa sem izključila prav vse indikatorje avtonomnosti od cenzure (*avt3, avt5, avt6 in avt7*), saj je njihova variabilnost premajhna. V nadaljevanju bo posledično upoštevana le avtonomnost od oglaševanja.

Zaradi številnih, prej izločenih indikatorjev je faktorška analiza *avtonomije od ekonomije in politike* precej nesmiselna, saj imamo skupno le 2 indikatorja ter 1 predviden faktor. Vseeno je bila analiza izvedena.

Tabela 7.15: Faktorске uteži spremenljivke avtonomnost od oglaševanja.

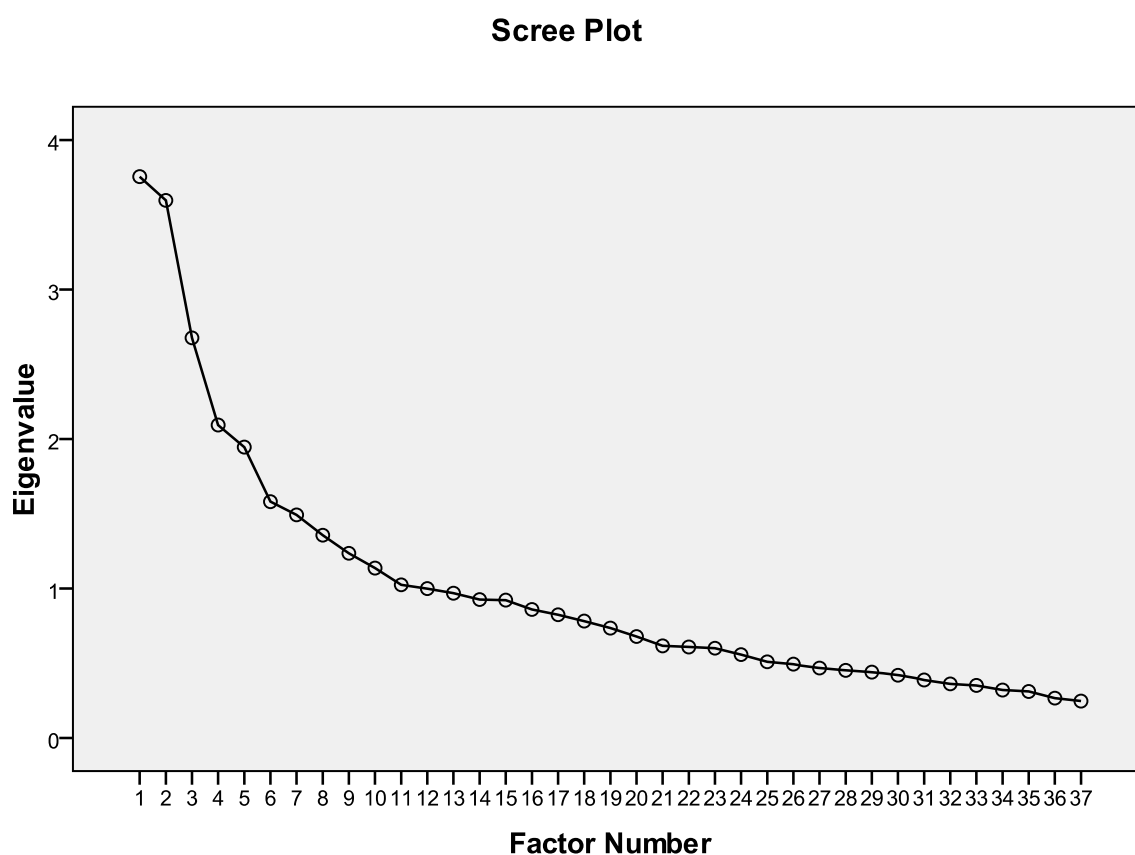
	Faktorška matrika
	F1
avt_rek1	0,531
avt_rek2	0,531
POJASNJENA VARIANCA	28,150
Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi. Zahtevanih 8 iteracij.	

Skupaj je bilo pojasnjene 28% variabilnosti. Faktor **avtonomnost od oglaševanja** ima pri obeh indikatorjih dovolj visoke uteži, da lahko trdimo, da je bila naša operacionalizacija ustrezna, saj merita isti koncept. Vseeno bi bilo za jasnejšo oceno dobro povišati število indikatorjev.

8 SKUPNA FAKTORSKA ANALIZA

V skladu s predhodno izvedenimi analizami sem pri faktorski analizi vseh spremenljivk predvidela 10 faktorjev.⁹ Pri analizi sem uporabila rotacije, in sicer metodo *Varimax*. V tabeli sem predstavila le rotirano rešitev, saj se dimenzije pri rotirani ne kažejo jasno. Z 10 faktorji skupaj pojasnimo 42% variance.

Slika 8.1: "Scree" diagram vseh spremenljivk (10 faktorjev).

⁹ 1 faktor pride iz spremenljivke *argumentacija*, po 3 iz *recipročnosti in refleksivnosti*, dva faktorja iz *prevzemanja idealnih vlog* in 1 iz *avtonomnosti od ekonomije in politike*.

Tabela 8.1: Rotirana faktorska matrika (metoda Varimax) za vse spremenljivke.

Rotirana faktorska matrika^a

	Faktor									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
arg3	0,517	0,092	0,007	-0,023	0,013	-0,060	0,056	-0,034	0,010	0,714
arg4	0,674	0,061	-0,022	-0,049	0,062	-0,032	0,058	-0,003	0,084	-0,117
arg5	0,340	0,059	0,000	-0,010	0,037	0,062	0,018	-0,013	-0,059	0,048
arg6	0,655	-0,066	-0,012	-0,040	0,001	-0,169	0,153	0,055	-0,052	-0,012
arg7	0,377	0,013	-0,007	-0,017	-0,024	0,041	0,019	0,028	-0,040	0,137
arg8	0,692	-0,010	0,046	0,001	0,055	-0,011	0,010	-0,032	0,062	0,238
arg9	0,784	-0,036	0,047	-0,003	0,013	-0,042	0,048	0,002	0,029	-0,314
odg1	0,006	0,270	0,014	-0,071	-0,079	-0,021	0,035	-0,046	0,162	0,065
odg2	-0,043	0,731	-0,085	0,045	-0,059	-0,002	-0,029	0,043	0,107	-0,020
odg3	0,082	0,238	0,215	0,021	-0,163	0,086	0,224	0,007	-0,178	-0,088
odg4	-0,126	0,269	0,128	-0,024	-0,016	0,217	0,017	-0,346	0,116	0,109
odg5	0,046	0,025	-0,118	0,164	-0,072	-0,153	0,059	0,111	0,510	0,037
odg6	-0,041	0,068	-0,002	0,086	-0,197	-0,003	0,004	0,032	0,553	-0,058
zac1	0,157	-0,116	0,023	-0,024	-0,014	-0,039	0,303	0,614	-0,251	-0,133
zac2	-0,019	0,035	-0,014	0,045	-0,044	-0,036	0,042	0,596	0,081	0,040
zac3	-0,054	0,066	-0,023	0,120	0,088	0,012	-0,036	0,510	0,121	0,033
monolog1_rek	0,000	0,048	0,058	-0,198	-0,022	0,785	-0,023	-0,106	-0,082	0,055
monolog2	-0,029	0,059	-0,042	-0,118	-0,033	0,770	0,016	-0,006	-0,056	-0,083
napr1	-0,074	0,354	-0,138	0,094	-0,380	0,127	-0,008	-0,122	0,106	-0,043
napr3	0,111	0,407	-0,084	0,028	-0,106	0,044	0,215	-0,080	-0,119	0,045
napr5	0,129	0,217	-0,069	0,121	0,009	0,046	0,744	0,019	-0,065	-0,030
napr6	-0,002	0,483	-0,179	0,193	0,209	0,135	0,048	0,130	0,080	-0,021
radikl1_rek	-0,033	-0,161	0,723	-0,136	-0,015	-0,013	-0,033	-0,052	-0,160	-0,006
radikl2_rek	-0,011	-0,020	0,704	-0,092	0,192	0,086	-0,033	-0,016	0,024	0,007
radikl3_rek	-0,001	0,028	0,571	-0,044	0,250	-0,058	-0,005	-0,003	0,092	0,003
radikl4_rek	0,042	-0,128	0,326	-0,133	0,655	-0,012	0,001	0,015	-0,238	-0,024
radikl5_rek	-0,069	0,081	0,217	-0,066	-0,164	0,031	-0,139	-0,076	0,318	0,013
radikl6_rek	0,062	-0,124	0,169	-0,150	0,745	-0,025	-0,032	0,007	-0,239	0,011
mr1	0,250	0,109	0,028	0,146	0,099	-0,003	0,671	0,101	0,042	0,043
mr2	0,080	0,698	0,102	0,012	-0,066	-0,007	0,064	0,026	-0,037	0,005
sovrazni3	-0,009	0,007	-0,031	0,561	-0,106	-0,211	0,058	-0,035	0,011	-0,061
sovrazni5	-0,022	0,048	0,025	0,487	-0,208	-0,129	0,045	0,072	0,074	0,026
sovrazni6	-0,061	0,015	-0,188	0,476	0,099	0,076	0,062	0,042	0,013	-0,015
sovrazni7	-0,010	-0,067	-0,015	0,623	-0,159	-0,077	-0,004	0,024	-0,009	0,013
sovrazni9	-0,044	0,134	-0,080	0,525	0,123	-0,010	-0,008	0,100	0,114	0,010
avt1_rek	0,010	0,027	0,023	0,045	0,094	0,038	-0,127	-0,024	-0,040	-0,023
avt2_rek	-0,257	0,004	0,139	0,037	0,046	0,002	-0,151	-0,032	0,060	-0,133

Metoda ekstrakcije: Metoda glavnih osi

Metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo

a. Rotacija je skonvergirala pri 9 iteracijah.

Pri skupni faktorski analizi se bom najprej ustavila pri spremenljivkah, ki naj bi ustrezno merile zastavljen koncept. Pri prvem faktorju imajo visoke vrednosti uteži, ki merijo

argumentacijo. Izjema je faktor *arg3*, katerega utež je sicer visoka, vendar s še višjo utežjo nastopa kot ločen faktor (faktor 10). Pri predpostavki le devetih faktorjev, se indikator *arg3* ustrezno umesti v faktor 1, kar kljub predhodnim raziskavam mogoče priča o nesmiselnosti 10. faktorja. Na ustrezno operacionalizacijo kaže tudi faktor 6, pri katerem imata zelo visoko vrednost uteži indikatorja, ki merita **odsotnost monologa**, ustrezno sta definirana tudi **začetek** (visoke uteži pri faktorju 8) in **sovražni govor** (visoke uteži pri faktorju 4). Kljub prejšnjim analizam, ki niso kazale dobre operacionalizacije spremenljivke **odgovor**, pa je le-ta izrazita pri devetem faktorju; visoke uteži imata indikatorja *odg5* in *odg6* (sklic na avtorja) ter *radik15* (reagiranje na komentarje drugih).

Predvsem pri predvidenih indikatorjih za *odgovor*, *napredek*, *medsebojno razumevanje* in *odsotnost radikalizacije* prihaja do velikega medsebojnega prekrivanja. Le-to je izrazito tudi pri 2. faktorju. Pri branju indikatorjev z visokimi utežmi ugotovimo, da gre za *pojasnjevanje problemov* (*odg2*), *podajanje novih rešitev* (*napr3*), *kritičnost do teme razprave* (*napr6*), *nudenje obrazložitvev, napotkov, ki odgovarjajo na prej postavljena vprašanja znotraj razprave* (*mr2*). Faktor bi lahko poimenovali **pomoč drugim**.

Tretji faktor meri le eno dimenzijo radikalizacije, in sicer poudarjanje lastnega mnenja (*avtor ne odstopa od svojega mnenja, ne sprejema argumentov drugih in ne spreminja mnenja, avtor ostaja pri svojem mnenju*). Faktor bom poimenovala **ostajanje pri lastnem mnenju**.

Faktorska analiza po posameznih dimenzijah je pokazala prekrivanje napredka in radikalizacije, ki se kažeta tudi pri faktorju 5, ki meri **neargumentacijo**. Spremenljivke z upoštevanim rekodiranjem kažejo na to, da avtorji *ne odgovarjajo s proti argumenti in argumentov drugih eksplicitno ne zavračajo*. Gre za nov koncept, ki bi vsebinsko bolj sodil v koncept *argumentacije*.

Sedmi faktor ima visoke vrednosti uteži pri indikatorju *napr5* (spodbujanje udeležencev h kritični debati) in *mr1* (spodbujanje ostalih k nadaljnji razpravi). Faktor bom poimenovala **spodbuda k razpravi**.

Kljub izvedbi prejšnje factorske analize, se tudi tukaj pojavljajo indikatorji, ki nimajo visokih uteži na nobenem od faktorjev. Te so: *odg1*, *odg3*, *odg4* in pa oba indikatorja za merjenje avtonomije od oglaševanja.

9 UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem raziskovala merjenje deliberativnosti razprav v spletnih forumih. V teoretičnem delu sem se dotaknila povezave javne sfere ter potenciala interneta pri demokratičnem odločanju, predstavila probleme pri operacionalizaciji deliberativnosti in definirala dimenzije deliberativnosti po Dahlbergu (2004a; 2004b). Pri predmetu Raziskovalni seminar smo oblikovali indikatorje merjenja deliberativnosti, ki sem jih v empiričnem delu testirala.

Moja prva ugotovitev po pregledu rezultatov je, da so problemi pri operacionalizaciji, ki sem jih omenjala v teoretičnem delu, vidni tudi v moji raziskavi. Prvi problem je bil stroga uporaba kvantitativnega pristopa; zaradi le-tega sem bila prisiljena izpustiti številne dimenzije deliberativnosti (iskrenost, diskurzivno vključenost in enakost), nekaterih dimenzij pa nisem obdelala v celoti (npr. prevzemanja idealnih vlog). Za upoštevanje vseh dimenzij bi bila nujna kombinacija analize vsebine in ankete. Tako bi dobila tudi vpogled v subjektivno mnenje avtorjev in natančnejše demografske podatke.

Dobila sem vpogled v kvaliteto svojih indikatorjev. Zaključim lahko, da bi morala pri posameznih dimenzijah oblikovati več indikatorjev, factorska analiza na vseh indikatorjih pa je pokazala tudi, da se preveč prekrivajo in razkrila nepredvidene dimenzije.

Menim, da je bil koncept *argumentacije* oblikovan ustrezno. Indikatorji so razumljivi in smiselni, izločila sem le indikatorja *arg10* in *arg11*, saj je factorska analiza pokazala, da ne merita iste dimenzije, k temu pa je lahko pripomogla tudi zelo nizka aritmetična sredina (odgovor "1-DA" se je pojavil le izjemoma). Iz factorske analize sem izločila tudi indikatorja *arg1* in *arg2*, saj se razlikujeta od ostalih (gre bolj za sistem preštevanja oseb), vendar za raziskavo argumentacije nista nič manj pomembna. Pri posamezni in skupni factorski analizi se je pokazal faktor *neargumentacije* (ni zavračanja tujih argumentov, ni proti argumentacije ipd.), ki bi ga bilo v prihodnje po mojem mnenju potrebno upoštevati pri tej dimenziji.

Pri *recipročnosti* je factorska analiza pokazala tri faktorje: *odsotnost monologa*, *začetek in odgovor*. Začetek in odsotnost monologa sta bila oblikovana ustrezno, čeprav bi pri prvem lahko omenila, da so bila upoštevana vsa sporočila (torej tudi prva sporočila posameznih tem) in bi bilo morebiti bolj smiselno ločiti prvo sporočilo od vseh ostalih, pri monologu pa sta bila oblikovana le 2 indikatorja, ki sta si diametralno nasprotna, zato ne moremo zagotovo trditi,

da je ta operacionalizacija ustrezna. Potrebno bi bilo oblikovati več indikatorjev. Vsebinsko ustrezno je bil oblikovan *odgovor*, katerega faktor je imel visoke uteži pri indikatorjih *odg5* in *odg6* (sklic na avtorja) ter *radik15* (reagiranje na komentarje drugih).

Pri indikatorjih *refleksivnosti* so se oblikovali trije faktorji: že prej omenjena *neargumentacija*, *odsotnost radikalizacije* in *napredek*. Izločila sem indikatorja *napr2* in *napr4*, saj sta imela nizke uteži pri vseh faktorjih, že v začetku pa sem zaradi negativnega Cronbachovega koeficienta alfa izločila tudi indikatorja, ki merita *prepričanje*. Prepričanje je bilo oblikovano popolnoma neustrezno, zato je potreben premislek in nova operacionalizacija.

Tudi pri dimenziji *prevzemanje idealnih vlog* se je izmed treh faktorjev le en izkazal kot ustrezen. Za *dominacijo* je bil oblikovan le en indikator, ki ni imel izrazitih uteži na nobenem od faktorjev, zato je bil iz analize izločen. Indikatorja za *medsebojno razumevanje* sta imela pri ločeni analizi sicer izrazite uteži na enem faktorju, vendar pa sta se pri skupni analizi porazgubila med novonastala faktorja *pomoč drugim* in *spodbujanju k razpravi*.

Pri operacionalizaciji *avtonomnosti od politike in ekonomije* je *avtonomnost od cenzure* operacionalizirana neustrezno, *avtonomnost od oglaševanja* pa je bila pri posamezni faktorski analizi jasno ločena, medtem ko se pri skupni ni prekrivala z nobeno drugo dimenzijo, zato kaže nek unikaten fenomen. Oblikovati bi bilo potrebno več faktorjev, da bi bilo merjenje bolj zanesljivo.

Kljub negativnim rezultatom, bi rada opozorila, da so se v procesu skupne faktorske analize vseh indikatorjev oblikovale določene predvidene in tudi nepredvidene dimenzije, ki pa bi lahko glede na uvodne definicije pripomogle k operacionalizaciji deliberativnosti (glej Tabela 9.1), čeprav pri nekaterih še vedno nastopa problem prenizkega Cronbachovega alfa. Ker se kljub izločitvi katerega od indikatorjev, le-ta ni povišala, bo potrebno tudi te koncepte ponovno premisliti in predvsem oblikovati več indikatorjev.

Tabela 9.1: Seznam indikatorjev, ki so bili glede na faktorsko analizo oblikovani ustrezno.

MERJEN KONCEPT	USTREZNI INDIKATORJI	USTREZNA DIMENZIJA
ARGUMENTACIJA, Cronbachov alfa: 0,75	arg4: Ali je v sporočilu sklic na članek, podan v medijih?	ARGUMENTACIJA
	arg5: Ali je v sporočilu sklic na izjavo nekega strokovnjaka?	
	arg6: Ali je v sporočilu sklic na neko internetno povezavo?	
	arg7: Ali je v sporočilu sklic na blog?	
	arg8: Ali je v sporočilu sklic na znanstveno knjigo ali članek na spletu?	
	arg9: Ali je v sporočilu sklic na spletni medij?	
OSTAJANJE PRI LASTNEM MNENJU, Cronbachov alfa: 0,68	radikl1: Avtor sporočila poudarja ali ne odstopa od svojega prvotnega mnenja. (R)	REFLEKSIVNOST: RADIKALIZACIJA
	radikl2: Avtor ne sprejema argumentov drugih in ne spremeni svojega prvotnega mnenja. (R)	
	radikl3: Avtor ne glede na argumente drugih ostaja pri svojem prvotnem mnenju. (R)	
SPODBUDA K RAZPRAVI, Cronbachov alfa: 0,74	napr5: Spodbujanje udeležencev h kritični debati.	PREVZEMANJE IDEALNIH VLOG: MEDSEBOJNO RAZUMEVANJE
	mr1: Spodbujanje ostalih k nadaljnji razpravi.	
ODSOTNOST MONOLOGA, Cronbachov alfa: 0,82	monolog1: Sporočilo se odmika od teme debate (»off topic«-sporočilo nima nikakršne veze s tematiko forumske teme) (R)	RECIPROČNOST: ODSOTNOST MONOLOGA
	monolog2: Sporočilo se v splošnem nanaša na temo debate.	
ODGOVOR, Cronbachov alfa: 0,44	odg5: Sporočilo vsebuje sklic na avtorja predhodnega sporočila (v sporočilu je omenjen avtor predhodnega sporočila).	RECIPROČNOST: ODGOVOR
	odg6: Sporočilo vsebuje sklic oz. »quote« zapisa avtorja predhodnega sporočila.	
	radikl5: Avtor ne reagira na komentarje ostalih udeležencev v forumu. (R)	

SOVRAŽNI GOVOR, Cronbachov alfa: 0,56	sovrazni1: Sporočilo nekemu pripisuje obrobni družbeni položaj (manjvrednost, neizobraženost) (R)	PREVZEMANJE IDEALNIH VLOG: SOVRAŽNI GOVOR
	sovrazni3: Avtor na žaljiv način opozarja na neprimernost nekega drugega sporočila. (R)	
	sovrazni5: Avtor sporočila zasmehuje druge zaradi nepoznavanja teme. (R)	
	sovrazni6: V sporočilu se udeleženec spusti na žaljivo raven (uporablja kletvice, žali ostale sogovornike ipd.) (R)	
	sovrazni7: Sporočilo vsebuje neposredno ali posredno izraženo grožnjo drugemu avtorju sporočila. (R)	
	sovrazni9: Sporočilo vsebuje neposredno izraženo grožnjo neki družbeni skupini (npr. homoseksualci, Romi, antifašisti,...). (R)	
ZAČETEK, Cronbachov alfa: 0,53	zac1: Sporočilo deluje kot neko novo »prvo sporočilo«, torej začenja neko novo debato.	RECIPROČNOST: ZAČETEK
	zac2: Sporočilo prekinja dosedanjo debato, in to tako, da se iz njega začne nova debata.	
	zac3: Sporočilu sledijo druga, a je tema pogovora druga.	

V nadaljnjem delu pričakujem in upam, da bom s pomočjo že oblikovanih ustreznih indikatorjev in spremembo manjkajočih poskusila meriti stopnjo deliberativnosti v Sloveniji. Zanimivo bi bilo tudi ugotoviti, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na višjo stopnjo deliberativnosti na spletu (npr. anonimnost, moderacija,...) ter kako mora biti okolje na spletu oblikovano, da čim bolj spodbuja kritično razpravo.

10 LITERATURA

Albrecht, Steffen. 2003. *Whose Voice is heard in the virtual public sphere? A study of participation and representation in online deliberation*. Dostopno prek: http://www.tu-harburg.de/tbg/Deutsch/Mitarbeiterinnen/Steffen/paper/ics_2003.pdf (11. september 2010).

Brown, James Dean. 2002. *The Cronbach alpha reliability estimate*. Dostopno prek: <http://jalt.org/test/PDF/Brown13.pdf> (11. september 2010).

Connolly, Terry, Leonard M. Jessup in Joseph S. Valacich. 1990. Effects of anonymity and evaluative tone on idea generation in computer-mediated groups. *Management science* 36 (6):689–701.

Dahlberg, Lincoln. 2001a. Democracy via Cyberspace : Mapping the Rhetoric's and Practices of Three Prominent Camps. *New media and society* 3 (2): 157–177.

--- 2001b. The internet and democratic discourse. Exploring the prospects of online deliberative forums extending the public sphere. *Information, Communication and Society* 4 (4): 615–633.

--- 2004a. *The Habermasian Public Sphere: A Specification of the Idealized Conditions of Democratic Communication*. Dostopno prek: <http://www.sussex.ac.uk/cspt/documents/10-1a.pdf> (11. september 2010).

--- 2004b. Net public sphere research: Beyond the "first phase". *The public* 11 (1): 27–44.

Faktorska analiza. Dostopno prek: <http://vlado.fmf.uni-lj.si/vlado/podstat/Mva/FA.pdf> (11. september 2010).

Graham, Todd in Tamara Witschge. 2003. In search of online deliberation: Towards a new method for examining the quality of online discussion. *Communications* 28: 173–204.

Hox Joop, Edith de Leeuw in Maaïke van Rossum. 2010. *Report on Methodological Issues Related to the Evaluation of Survey Instruments in the Generations and Gender Project*, (11. september).

Inglis, Jan in Sara Nora Ross. 2006. *Briefing document: What is deliberative Democracy?*. Dostopno prek: http://api.ning.com/files/axR6cah2nweHprlk8LB*jW-

hThbznyV5IY1ugo5AKMpt6J4UBK7LhtRrKdRCKkX6nCe*puGueqtl4iYnrAOFYcLQ2697
ujG/CCBriefingDeliberativeDemocracy.pdf (11. september 2010).

Jaansen, Davy in Raphaël Kies. 2004. *Online forums and Deliberative Democracy: Hypotheses, Variables and Methodologies*. Dostopno prek:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.84.420&rep=rep1&type=pdf> (11. september 2010).

Jansen, Harold J. in Royce Koop. 2005. Pundits, Ideologues, and Ranters: The British Columbia Election Online. *Canadian Journal of Communication* 30: 613–632.

Jensen, Jakob Linaa. 2002. *Public spheres on the Internet: anarchic or government-sponsored: a comparison*.
Dostopno prek: <http://www.netdemocracy.dk/Netdemocracy/Articles/Maastricht-artikel.pdf>
(11. september 2010).

Kayany, Joseph M. 1998. Contexts of Uninhibited Online Behaviour: Flaming in Social Newsgroups on Usenet. *Journal of the American Society for Information Science* 49 (12): 1135–1141.

de Leeuw, Edith D. 2010. *Data Quality in Cross-National Surveys: Generations and Gender Study*, (11. september).

Neuendorf, Kimberly A. 2002. *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Nichols, David P. 1999. *My coefficient alpha is negative!* Dostopno prek:
<http://www.ats.ucla.edu/stat/spss/library/negalpha.htm> (11. september 2010).

Oblak, Tanja. 2003. *Izzivi e-demokracije*. Ljubljana: FDV.

Papacharissi, Zizi. 2002. The virtual sphere. *New media & society* 4 (1): 1461–4448.

--- 2004. Democracy online: civility, politeness, and the democratic potential of online political discussion groups. *New media and society* 6 (2): 259–283.

Petrovčič, Andraž. 2005. *Deliberativnost komuniciranja v spletnih forumih*. Dostopno prek:
<http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/petrovic-andraz.pdf> (11. september 2010).

Praprotnik, Tadej. 2003. Seksizem v računalniško posredovani komunikaciji. Ljubljana. *Družboslovne razprave XIX* (44): 143–165.

Price, Vincent. 2009. Citizens Deliberating Online: Theory and Some Evidence. V *Online Deliberation*, ur. Todd Davies in Seeta Peña Gangadharan, 37–58. Stanford: CSLI Publications.

RIS - Raba interneta v Sloveniji. 2005. *Spletne aktivnosti (#59) telefonska anketa*. Dostopno prek: http://www.ris.org/uploadi/editor/1234862435spletne_aktivnosti_2004_6.pdf (11. september 2010).

Schneider, Steven Michael. 1997. *Expanding the Public Sphere through Computer-Mediated Communication : Political Discussion about Abortion in a Usenet Newsgroup*. Dostopno prek: <http://www.sunyit.edu/~steve/main.pdf> (11. september 2010).

Steenbergen, Marco R., André Bächtiger , Marcus Spörndli in Jürg Steiner. 2003. Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index. *Comparative European Politics* 1: 21–48.

Stromer-Galley, Jennifer. 2002. New voices in a public sphere. A comparative analysis of interpersonal and online political talk. *The public* 9 (2): 23–49.

Sunstein, Cass. 2001. *Republic.com*. Princeton: Princeton University Press.

Tidwell Collins, Lisa in Joseph B. Walther. 2002. Computer-Mediated Communication Effects on Disclosure, Impressions, and Interpersonal Evaluations. Getting to Know One Another a Bit at a Time. *Human Communication Research* 28 (3): 317–348.

Tsaliki, Liza. 2002. Online forums and the enlargement of public space. *The public* 9 (2): 95–112.

Vehovar, Vasja. 2001. *Vzorčenje v anketah*. Ljubljana: FDV.

Wilhelm, Anothony G. 1999. Virtual Sounding Boards; How Deliberative In Online Political Discussion? V: *Digital Democracy*, ur. B. N. Hague in B. D. Loader, 179–194. London: Routledge.

Witschge, Tamara. 2004. Online deliberation. Possibilities of the Internet for Deliberative Democracy. V *Democracy Online : The prospects for political renewal through the Internet*, ur. Peter M. Shane, 109–122. New York: Taylor and Francis Books, Inc.

--- 2008. Examining online public discourse in context: A mixed method approach. *Javnost - the public* 15 (2): 75–92.

11 PRILOGE

Priloga A: Seznam analiziranih forumskih razprav.

Tabela A.1: Seznam analiziranih forumskih tem.

1	http://forum.travian.si/showthread.php?t=18682
2	http://forum.travian.si/showthread.php?t=17148
3	http://www.konoplja.org/ubbthreads/showflat.php/Cat/0/Number/573362/an/0/page/0#573362
4	http://www.zum.si/forum/viewtopic.php?t=1512
5	http://www.zum.si/forum/viewtopic.php?t=1752&highlight=gr%C8ija
6	http://www.zum.si/forum/viewtopic.php?t=1750&highlight=malo+delo
7	http://www.zum.si/forum/viewtopic.php?t=254&highlight=ekologija
8	http://www.student-info.net/index.php/ef/forum/ID/69524/Resnica-o-tudentskem-delu-malem-delu-nujno-branje
9	http://www.forum.ssfs.si/viewtopic.php?f=20&t=2269
10	http://www.borovnica.eu/phpbb/viewtopic.php?f=6&t=2115&p=6449&hilit=arbitraža#p6449
11	http://www.borovnica.eu/phpbb/viewtopic.php?f=6&t=1977
12	http://www.borovnica.eu/phpbb/viewtopic.php?f=6&t=2116
13	http://www.borovnica.eu/phpbb/viewtopic.php?f=3&t=2032
14	http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/315
15	http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/748
16	http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/618
17	http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/709
18	http://predlagam.vladi.si/webroot/idea/view/147
19	http://www.kmetija.com/forum/viewtopic.php?t=1097
20	http://www.kmetija.com/forum/viewtopic.php?t=1362
21	http://www.kmetija.com/forum/viewtopic.php?t=1262
22	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=2405
23	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=1217
24	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=1670
25	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=1783
26	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=1866
27	http://www.bajta.si/fabrika/viewtopic.php?f=12&t=2368
28	http://www.saabslo.com/index.php?option=com_simpleboard&Itemid=53&func=view&id=10747&catid=7
29	http://www.iskreni.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=4697
30	http://www.iskreni.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=4655
31	http://www.iskreni.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=3819
32	http://www.iskreni.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=4409
33	http://www.iskreni.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=4666

34	http://www.podnapisi.net/ptema/post/i/10308/pid/131425#131425
35	http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=25628
36	http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=11292
37	http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=25621
38	http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=19955
39	http://www.cosmopolitan.si/forum/viewtopic.php?t=13447
40	http://maximum-portal.com/forum/viewtopic.php?f=144&t=21878
41	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=68471
42	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=45907
43	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=69242
44	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=68590
45	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=67592
46	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=69211
47	http://forum.bmwslo.com/showthread.php?t=67227
48	http://www.lepa.si/forum/showthread.php?t=12846
49	http://www.lepa.si/forum/showthread.php?t=13788
50	http://forum.striparna.com/viewtopic.php?t=3531
51	http://www.fri-info.net/forum/viewtopic.php?f=8&t=13984&p=262352&hilit=MALO+DELO#p262352
52	http://www.e-fotografija.com/forum/viewtopic.php?f=22&t=20156
53	http://www.joker.si/mn3njalnik/index.php?showtopic=169571
54	http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=3&t=2700&hilit=arbitraža
55	http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=3&t=2700
56	http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=3&t=2619
57	http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=3&t=2527
58	http://www.mladi.net/forum/viewtopic.php?f=3&t=810
59	http://www.vzajemci.com/forum/showthread.php?t=209
60	http://www.vzajemci.com/forum/showthread.php?t=26
61	http://www.vijavaja.com/forum/forum_izpis teme.php?id=70857
62	<a href="http://www.obala.net/tabla¹⁰">http://www.obala.net/tabla¹⁰
63	http://www.obala.net/tabla
64	http://www.finance.si/forumi/?t=96465
65	http://www.finance.si/forumi/?t=96464
66	http://www.finance.si/forumi/?t=96498
67	http://www.finance.si/forumi/?t=96466
68	http://www.finance.si/forumi/?t=96462
69	http://www.finance.si/forumi/?t=96435
70	http://forumi.siol.net/showthread.php?t=38200
71	http://forumi.siol.net/showthread.php?t=35555
72	http://www.lunin.net/forum/index.php/topic/12292-studentske-demonstracije/
73	http://www.lunin.net/forum/index.php/topic/7450-ekologija-in-okoljevarstvo/

¹⁰ Pri forumu obala.net ni neposredne povezave na temo; povezave se ob kliku na želeno temo ne spremenijo.

74	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
75	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
76	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
77	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
78	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
79	http://www.kupid.com/C/1/1275910940
80	http://www.mavrica.net/forum/viewtopic.php?f=15&t=903
81	http://www.mavrica.net/forum/viewtopic.php?f=7&t=252
82	http://www.mavrica.net/forum/viewforum.php?f=26&sid=ac06120ed347d2ff140c67334153a4c0

Priloga B: Izračun Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke in histogrami posameznih dimenzij deliberativnosti.

Tabela B.1: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - argumentacija.

	NETRANSFORMIRANE VREDNOSTI		TRANSFORMIRANE VREDNOSTI	
	Kolmogorov-Smirnov test	p (2- stransko)	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)
Arg1	7,519	0,00	6,401	0,00
Arg2	6,733	0,00	5,859	0,00
Arg3	13,256	0,00	14,278	0,00
Arg4	12,919	0,00	14,037	0,00
Arg5	13,035	0,00	14,151	0,00
Arg6	12,749	0,00	13,855	0,00
Arg7	13,375	0,00	14,170	0,00
Arg8	13,238	0,00	14,270	0,00
Arg9	12,998	0,00	14,094	0,00
Arg10	13,409	0,00	15,507	0,00
Arg11	13,351	0,00	15,294	0,00
Arg3-arg11	10,589	0,00	11,715	0,00

Slika B.1: Porazdelitev spremenljivke *argumentacija* za netransformirane enote.

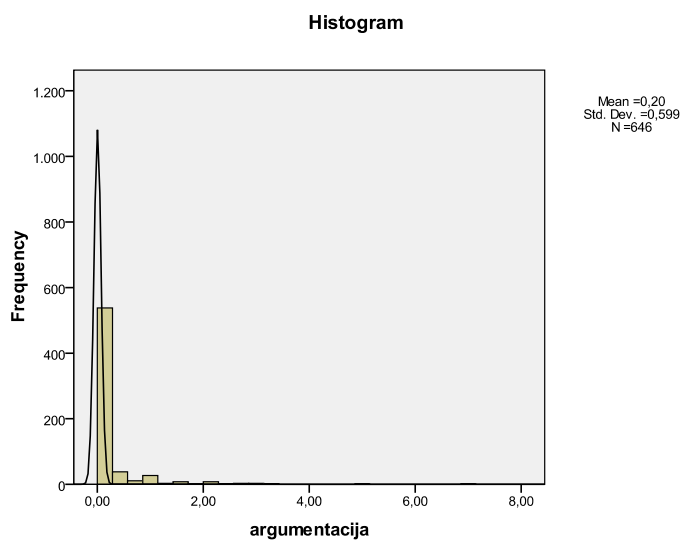
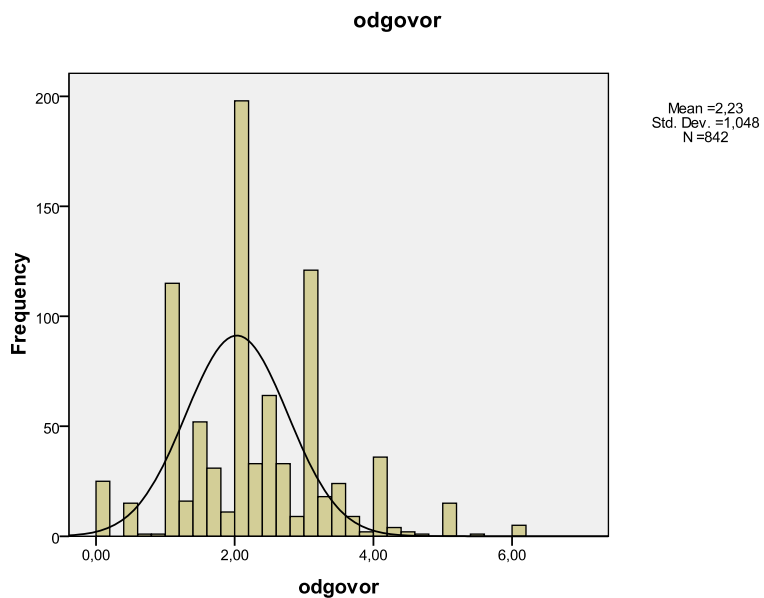

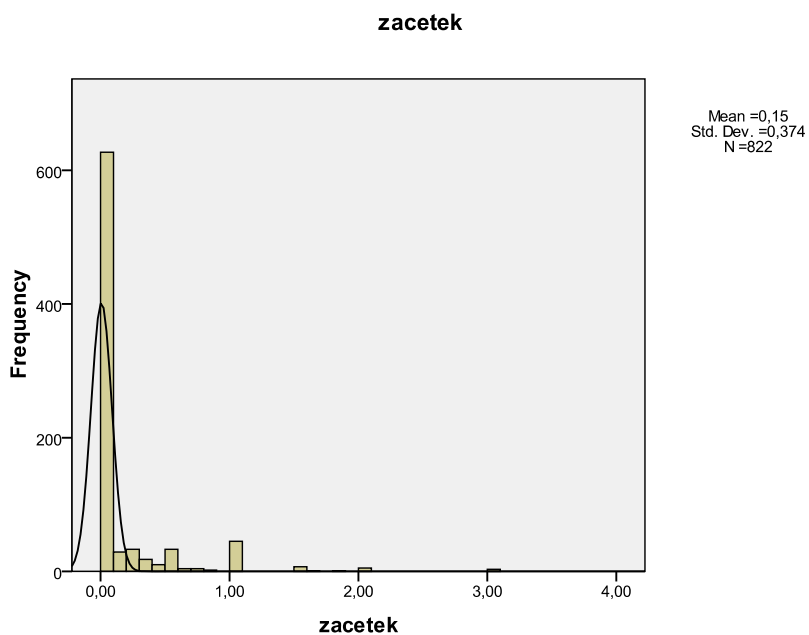
Tabela B.2: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - recipročnost.

			TRANSFORMIRANE VREDNOSTI	
	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)
Odg1	9,31	0,00	10,263	0,00
Odg2	8,119	0,00	8,983	0,00
Odg3	6,416	0,00	7,378	0,00
Odg4	11,478	0,00	10,640	0,00
Odg5	11,136	0,00	11,952	0,00
Odg6	11,402	0,00	12,051	0,00
Zac1	13,816	0,00	14,441	0,00
Zac2	14,242	0,00	15,115	0,00
Zac3	14,594	0,00	14,802	0,00
Mon1 (R)	13,163	0,00	12,554	0,00
Mon2	12,367	0,00	11,623	0,00
Odg	3,704	0,00	4,667	0,00
Zac	11,760	0,00	12,880	0,00
Mon	11,519	0,00	10,652	0,00

Slika B.2: Porazdelitev spremenljivke *odgovor* za netransformirane enote.

Slika B.3: Porazdelitev spremenljivke *zacetek* za netransformirane enote.

Slika B.4: Porazdelitev spremenljivke *monolog* za netransformirane enote.

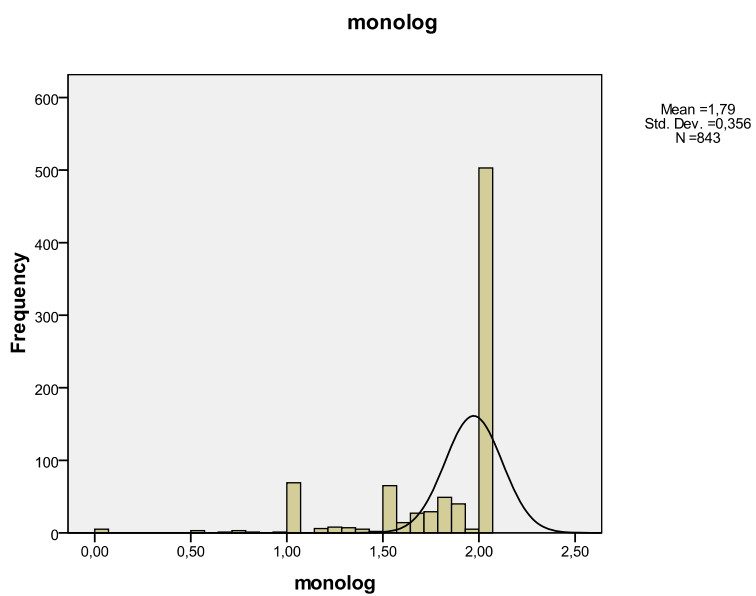
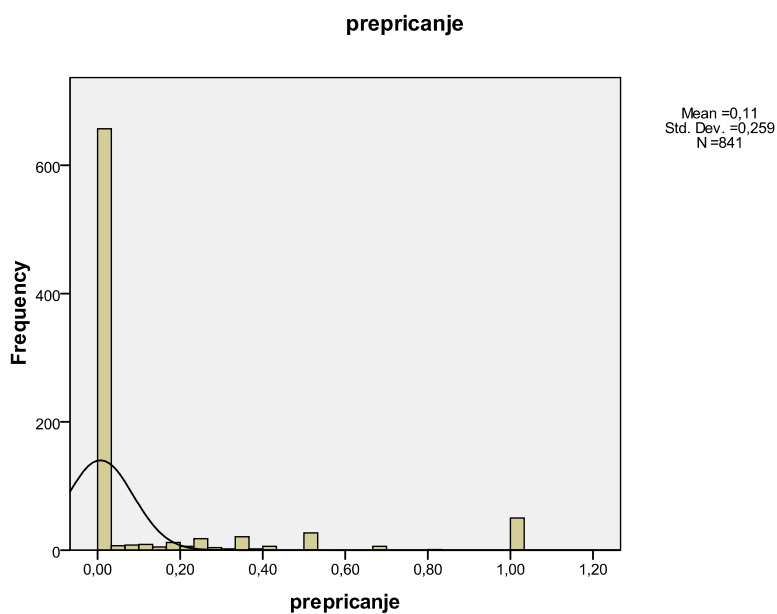

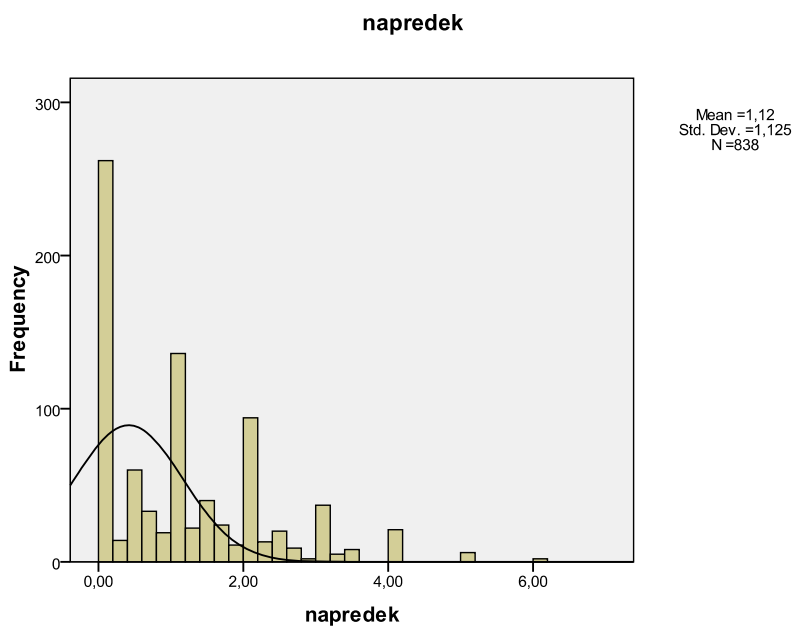
Tabela B.3: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - refleksivnost.

	TRANSFORMIRANE VREDNOSTI			
	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)
PREP1	12,949	0,00	13,682	0,00
PREP2	15,107	0,00	15,446	0,00
NAPR1	10,840	0,00	11,653	0,00
NAPR2	14,640	0,00	15,197	0,00
NAPR3	10,870	0,00	11,855	0,00
NAPR4	14,943	0,00	15,410	0,00
NAPR5	11,695	0,00	12,458	0,00
NAPR6	9,221	0,00	10,060	0,00
NAPR7	8,936	0,00	9,800	0,00
RADIKL1	9,358	0,00	8,344	0,00
RADIKL2	9,855	0,00	8,856	0,00
RADIKL3	6,509	0,00	6,803	0,00
RADIKL4	11,157	0,00	10,271	0,00
RADIKL5	11,322	0,00	10,435	0,00
RADIKL6	12,063	0,00	11,290	0,00
PREP	12,740	0,00	13,480	0,00
NAPR	4,601	0,00	6,157	0,00
RADIKL	3,638	0,00	4,102	0,00

Slika B.5: Porazdelitev spremenljivke *prepričanje* za netransformirane enote.

Slika B.6: Porazdelitev spremenljivke *napredek* za netransformirane enote.

Slika B.7: Porazdelitev spremenljivke *radikalizacija* za netransformirane enote.

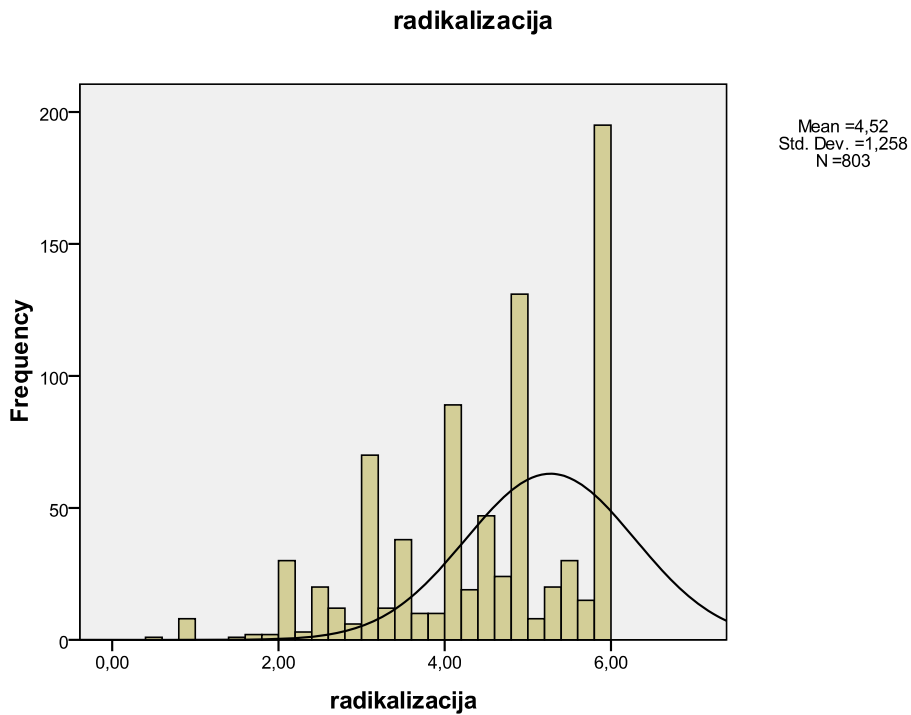
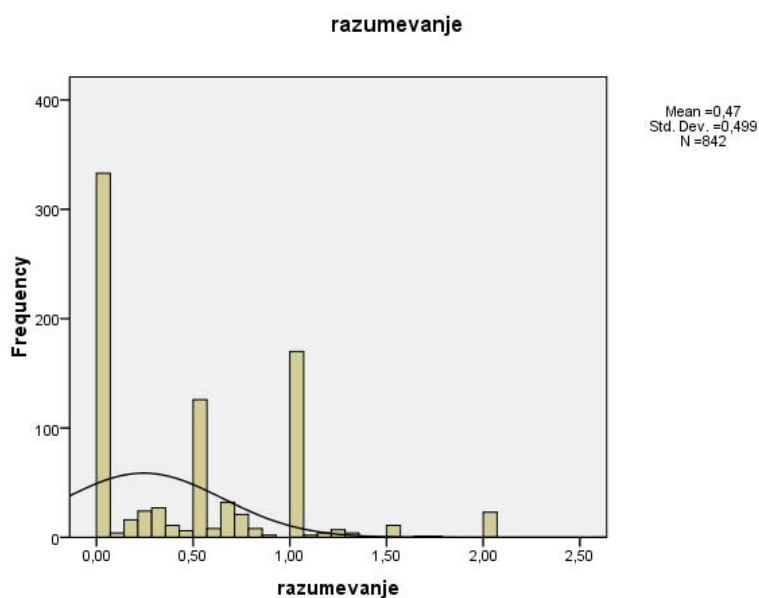

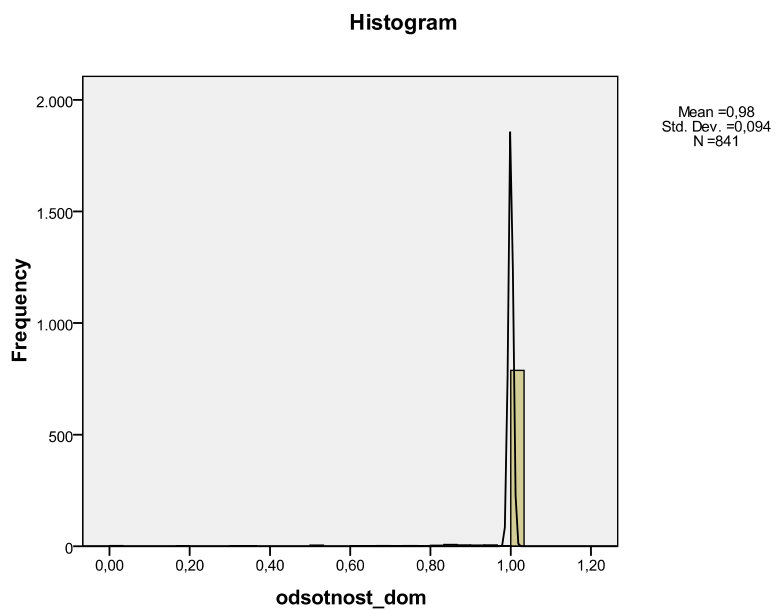
Tabela B.4: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - prevzemanje idealnih vlog.

	TRANSFORMIRANE VREDNOSTI			
	Kolmogorov-Smirnov test	p (2- stransko)	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)
mr1	12,062	0,00	12,817	0,00
mr2	7,852	0,00	8,799	0,00
dom1 (R)	14,830	0,00	14,482	0,00
sg1(R)	14,697	0,00	14,268	0,00
sg2 (R)	14,982	0,00	14,883	0,00
sg3 (R)	15,124	0,00	14,811	0,00
sg4 (R)				
sg5 (R)	15,177	0,00	14,938	0,00
sg6 (R)	13,607	0,00	13,057	0,00
sg7 (R)	15,185	0,00	14,994	0,00
sg8(R)	15,192	0,00	14,971	0,00
sg9 (R)	15,232	0,00	14,955	0,00
sg10 (R)	14,282	0,00	13,904	0,00
sg11 (R)	15,144	0,00	15,057	0,00
mr	6,488	0,00	7,766	0,00
dom (R)	14,830	0,00	14,482	0,00
sg (R)	10,989	0,00	10,861	0,00

Slika B.8: Porazdelitev spremenljivke *medsebojno razumevanje* za netransformirane enote.

Slika B.9: Porazdelitev spremenljivke *odсотnost dominacije* za netransformirane enote.

Slika B.10: Porazdelitev spremenljivke *odсотnost sovrážnega govora* za netransformirane enote.

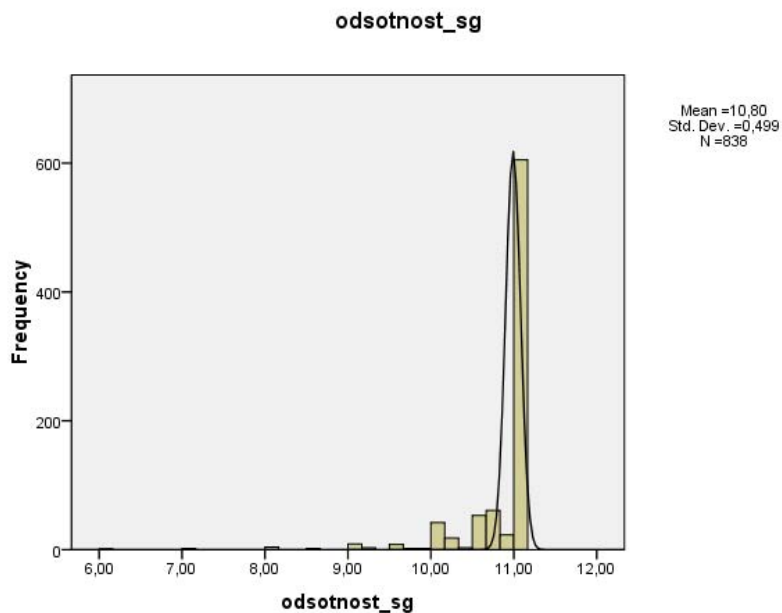
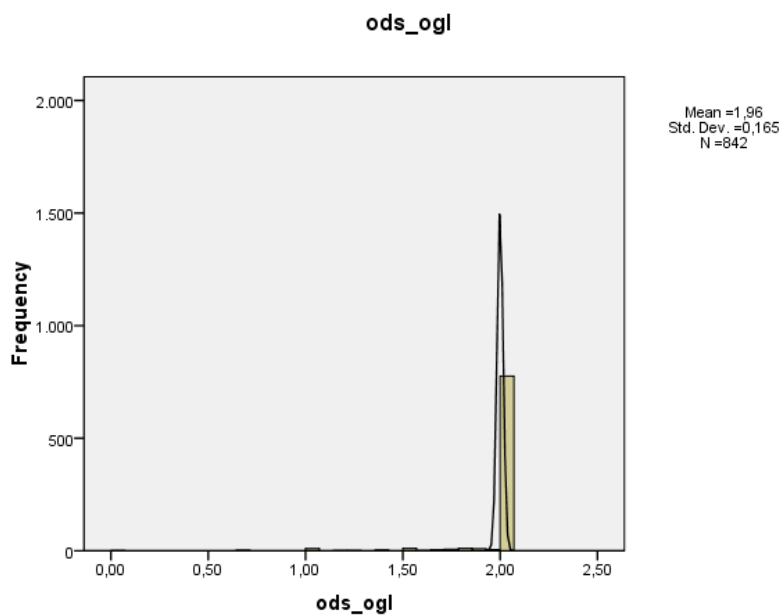

Tabela B.5: Vrednost Kolmogorov-Smirnov testa za netransformirane in transformirane spremenljivke - avtonomnost od ekonomije in politike.

			TRANSFORMIRANE VREDNOSTI	
	Kolmogorov-Smirnov test	p (2- stransko)	Kolmogorov-Smirnov test	p (2-stransko)
Avt1(R)	14,948	0,00	14,549	0,00
Avt2(R)	15,082	0,00	14,846	0,00
Avt3(R)	14,882	0,00	14,882	0,00
Avt5(R)	15,091	0,00	15,079	0,00
Avt6(R)	14,932	0,00	14,897	0,00
Avt7(R)	14,923	0,00	14,888	0,00
Ogl	14,717	0,00	14,417	0,00
Cen	14,920	0,00	14,876	0,00

Slika B.11: Porazdelitev spremenljivke *odsotnost oglaševanja* za netransformirane enote.

Slika B.12: Porazdelitev spremenljivke *odstotnost cenzure* za netransformirane enote.

